

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Eliška Volfová

Pojmenování barev ve španělštině

Names of Colours in Spanish

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D

Poděkování:

Za odborné vedení a podnětné rady děkuji vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Daně Kratochvílové, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. srpna 2016

.....

Eliška Volfová

Abstrakt:

Tato práce se zabývá pojetím barev ve španělském a českém jazyce. Předmětem zkoumání je systém označení základních barev a jejich užití ve frazeologii. Pomocí analýz jazykových korpusů pozorujeme hlavní rozdíly v koncepcích barev v daných jazycích. Zjišťujeme, do jaké míry tyto konstrukce ovlivňují mluvčí konkrétních jazyků v jazykovém vnímání reality.

Klíčová slova:

barvy, korpusová studie, frazeologie, španělština, čeština

Abstract:

The present work deals with the conception of the colours in Spanish and Czech. Subject of our research is the system of the basic colour terms and their usage in the phraseology. By means of analysis of language corpora, we observe main differences of the concepts of colours in given languages. We investigate to what extent these constructions influence speakers in the language perception of reality.

Key words:

colours, corpus study, phraseology, Spanish, Czech

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Koncept barvy v různých kontextech	8
2.1 Úloha barev v kultuře	8
2.2 Fyzikální charakteristiky barvy a systémy barevných odstínů	9
2.3 Morfosyntaktické vlastnosti španělských výrazů označujících barvy	12
3. Základní barvy	15
3.1 Metodologie	18
3.2 Bílá – blanco	20
3.3 Černá – negro	21
3.4 Červená (rudá) – rojo	22
3.5 Zelená – verde.....	27
3.6 Žlutá – amarillo.....	28
3.7 Modrá – azul	29
3.8 Hnědá – marrón	30
3.9 Fialová – morado	31
3.10 Růžová – rosa.....	32
3.11 Oranžová – naranja	33
3.12 Šedá (šedivá) – gris.....	34
3.13 Shrnutí.....	37
4. Užití barev v toponymii	38
5. Užití barev ve frazeologii	40
5.1 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>blanco</i> (bílý)	43
5.2 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>negro</i> (černý)	45
5.3 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>rojo</i> (červený)	49
5.4 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>verde</i> (zelený)	50
5.5 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>amarillo</i> (žlutý).....	52

5.6 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>azul</i> (<i>modrý</i>)	53
5.7 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>marrón</i> (<i>hnědý</i>).....	54
5.8 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>morado</i> (<i>fialový</i>).....	55
5.9 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>rosa</i> (<i>růžový</i>)	56
5.10 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>naranja</i> (<i>oranžový</i>).....	57
5.11 Frazeologická spojení obsahující výraz <i>gris</i> (<i>šedý / šedivý</i>).....	57
6. Barvy a emoce	59
7. Barevná přirovnání	63
8. Závěr	68
Résumé.....	70
Resumen.....	73
Bibliografie	76

1. Úvod

Tato práce se zabývá pojetím barev ve španělském a českém jazyce. Barvy lze studovat z mnoha různých hledisek, my se vzhledem k rozsahu práce budeme věnovat především analýze základních barev a jejich užití ve frazeologii, k ostatním úhlům pohledu na téma barev bude přihlédnuto pouze okrajově. Naším cílem bude zjistit, na základě konfrontace španělského a českého systému barev, do jaké míry české a španělské mluvčí ovlivňují dané struktury a jaký vliv mají na jejich percepci barevných odstínů.

V první části práce budeme zkoumat základní barvy. Zajímá nás, jakým repertoárem oba jazyky disponují a jaké jsou nejvýznamnější rozdíly v těchto systémech. Vyjdeme hlavně z univerzalistické teorie Brenta Berlina a Paula Kaye a ověříme si, zda lze jejich teze aplikovat na systémy základních barev daných jazyků.

Druhou část věnujeme užití barev ve frazeologii, budeme zkoumat, jaké významy se přiřazují daným barvám, se kterými emocemi se barvy spojují. Díky analýze přirovnání se pokusíme též zjistit, jaké jsou prototypičtí představitelé spojování se základními barvami v češtině a španělštině.

Celá práce bude z velké části zaměřena prakticky, údaje získané z různých publikací budou následně ověřeny pomocí korpusové analýzy. V části o základních barvách budeme u španělštiny využívat korpusu *CORPES XXI* vytvořeného RAE, analýzu doplníme výzkumem korpusu webových textů *Araneum Hispanicum Maius*. U českých základních barev budeme získávat data ze synchronního korpusu *SYN2015*. Pro překladovou analýzu budeme vycházet z paralelního jazykového korpusu *InterCorp* vytvořeného Ústavem Českého národního korpusu.

2. Koncept barvy v různých kontextech

2.1 Úloha barev v kultuře

Vnímání a pojmenovávání barev je důležitou součástí konceptu jazykového obrazu světa¹. Pomocí zkoumání označení barev získáváme bližší obrázek o konceptualizaci světa obsažené v daném jazyce, vidíme, jakými specifiky disponuje interpretace světa sdílená jazykovým společenstvím. Konkrétní jazykové systémy barev pak ovlivňují u mluvčích schopnosti kategorizovat a myslet v dimenzích metafory. Irena Vaňková, jejímž zaměřením je právě jazykový obraz světa, konstatuje, že jazyk se tak v kontextu kognitivní jazykovědy pojímá jakožto fenomén kulturní, antropologický a sémiotický, chápe se jako model světa a zároveň jako modelující systém².

Z fyzikálního hlediska je barevné spektrum nediferencované kontinuum neomezeného počtu barevných odstínů. Naproti tomu není možné, aby jazyky s neomezeným množstvím barev pracovaly. Proto si jazyky spektrum rozhraničují a vybírají z něj pouze několik barev, jež považují za základní. Při snaze dokázat odlišnost v pojmenování barev v jazycích vznikají tzv. barevné mřížky³, které ukazují, že lidé barvy rozlišují právě na základě systému, který jim nabízí jejich mateřština. Systémy barev jsou podmíněny kulturně a lze předpokládat, že čím si jsou dvě kultury bližší, tím bude jejich percepce barev podobnější.

Barvy je možno zkoumat z mnoha různých aspektů, např. z fyzikálního, psychologického, fyziologického, antropologického a v neposlední řadě z aspektu lingvistického. Ačkoli se studie o barvách a jejich kategoriích zaměřují ve většině případů pouze na jedno z možných hledisek, je důležité mít na paměti, že různá pojetí se prolínají a vzájemně se ovlivňují. Proces percepce barev je tak vedle fyzikálního ovlivněn i fyziologickými a psychologickými procesy a stejně tak v produkci a reprodukci barev tyto procesy nelze studovat bez aspektu lingvistického.

Barvy hrají důležitou roli i v umění. Kromě jednoznačně klíčové úlohy ve vizuálním umění zasahují značnou měrou např. i do oblasti literatury či hudby, jak komentuje Jan

¹ Jedná se o centrální pojem kognitivní lingvistiky, v českém prostředí se problematikou zabývá např. VAŇKOVÁ, Irena – NEBESKÁ, Iva – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie – PACOVSKÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha : Karolinum, 2005.

² Cf. VAŇKOVÁ, Irena – NEBESKÁ, Iva – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie – PACOVSKÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha : Karolinum, 2005, s. 47.

³ Cf. HARDIN, C. L. – MAFFI, Luisa (eds.). *Color categories in thought and language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997.

Baleka: „Umění 19. a 20. století, podněcováno vědou, obrátilo programově pozornost k barevnému vnímání hlásek a tónů, stejně jako ke zvukovému a hudebnímu vnímání barev; odkrylo znovu mezi nimi niterné vzájemnosti, i když se k sobě vztahovaly jen velmi volně.“⁴ Autor dále uvádí, že nejtypičtějším příkladem autorů, pro něž je charakteristické časté užití synestezie, je např. August Wilhelm Schlegel, Arthur Rimbaud (*Samohlásky*) či Stéphan Mallarmé, „barevnou hudbu“ tvořili např. Claude Debussy (*En Blanc et Noir*), Domenico Alemi, Richard Wagner, Zdeněk Pešánek, Alexandr Laszlo (*Farblichtmusik*), Arthur Bliss (*A Colour Symphony*), Vladimír L. Barranoff-Rossině a Arnold Schönberg. Barvy zasahují i do baletu, příkladem může být baletní skladba *Zrození barvy* zkomponovaná Arthurem Honeggerem.⁵

2.2 Fyzikální charakteristiky barvy a systémy barevných odstínů

Percepcí barev obecně rozumíme schopnost diskriminovat rozdíly ve vlnových délkách dopadajícího světla⁶. Radovan Šikl dále dodává, že je nutné zmínit také působení barvy na percepční hodnocení podnětu, a podtrhuje důležitost samotného předmětu, od kterého se světlo odráží a k němuž se barva vztahuje. Značný zájem o problematiku barev si vysvětluje charakteristikami barvy: její dostupností, informační jednoduchostí a jednoznačností a snadností kódování.⁷

Barva bývá tradičně charakterizována třemi základními atributy: tónem, jasnem a sytostí (někdy označovanou též jako saturace či chroma). Dá se říci, že tón označuje odstín barvy, jedná se o nejznámější charakteristiku barvy, nelze o ní však mluvit ve vztahu k achromatickým barvám, barevný tón se připisuje pouze barvám spektrálním (všem barvám kromě bílé, černé a šedé). Tón je z fyzikálního pohledu popsán vlnovou délkou. Jas je v publikaci *Zrakové vnímání* definován následujícími slovy: „Jas je vjemový doprovod intenzity světla dopadajícího na sítnici.“⁸ Čím je tedy intenzita světla silnější, tím je daná barva jasnější. Třetí ze základních dimenzí, sytost, rozumíme množství čistě spektrálního

⁴ BALEKA, Jan. *Modř: barva mezi barvami*. Praha : Academia, 1999, s. 141.

⁵ Ibid. s. 141-142.

⁶ Cf. HARDIN, C. L. – MAFFI, Luisa (eds.). *Color categories in thought and language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997, s. 59-60.

⁷ Cf. ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha : Grada, 2012, s. 80-87.

⁸ ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha : Grada, 2012, s. 87.

tónu v barvě. Jinak řečeno, sytost určuje, jaký podíl má barevný tón neutrální barvy (bílá, šedá).

Na základě těchto vlastností lze poskládat obrovské množství barev. Názory na to, kolik je člověk schopný rozlišit barevných odstínů, se značně liší. Slavný strom barev Alberta Henryho Munsella⁹ obsahuje celkem přes 1 000 barevných vzorků. Britský psycholog Edward B. Titchener v roce 1896 na základě experimentu určil, že člověk dokáže vnímat na 33 000 různých barev¹⁰. Další vědci později tento počet navyšovali, např. americký fyzik Deane Brewster Judd došel k číslu 10 milionů¹¹.

Radovan Šikl uvádí: „Počet rozlišitelných úrovní tónu se podle experimentálních výsledků pohybuje mezi 200 a 250, počet vnímatelných stupňů šedi mezi černou a bílou je do 500 a počet viditelně rozdílných úrovní sytosti je mezi 10 a 50.“¹² Je však nutné zvážit možnost zkreslení výsledků experimentu, velkou roli subjektivity ve vnímání této problematiky, velké množství faktorů, které mohly výsledky ovlivnit, různé vědecké postupy. Autor také upozorňuje na rozdílnou citlivost k jednotlivým spektrálním tónům (nejvyšší je u žluté a modrozelené části spektra), na různý počet úrovní jasu v různých částech viditelného spektra, na vliv časového odstavu při vnímání barevných podnětů a různé vlastnosti podnětů¹³.

V jazyce se tyto vlastnosti do značné míry odrážejí, pochopitelně zde však existuje významná asymetrie mezi fyzikální a lingvistickou skutečností (jak lze též pozorovat u odlišných pojetí základních barev v jednotlivých jazycích). Percepce a produkce barevných odstínů se napříč jazyky a zároveň i mezi jednotlivými mluvčími jednoho jazyka značně liší.

Ačkoli existují katalogy barevných odstínů, ať již pro účely designérů, reklamních tvůrců, či v oblasti módy, kosmetiky apod., tyto vzorníky a v nich obsažené barevné termíny jsou vytvořeny uměle a s určitým záměrem. Vznikají zde neologismy, jejich tvorba je ovlivněna cílevědomou kreativitou a snahou zaujmout. Každopádně nelze říci, že by odpovídaly jazykové realitě, která je v tomto oboru značně odlišná, a do běžného užívání jazyka se promítají jen okrajově.

⁹ MUNSELL, A. H. A Pigment Color System and Notation. *The American Journal of Psychology*, 1912, 23.2, s. 236–244.

¹⁰ TITCHENER, Edward Bradford. *Experimental psychology: a manual of laboratory practice*. London : Macmillan & co., ltd., 1901-05.

¹¹ MACADAM, D. L. Judd's contributions to color metrics and evaluation of color differences. *Color Research and Application*, 1979, 4, s. 177–193.

¹² ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha : Grada, 2012, s. 90.

¹³ Ibid.

Jeden takový seznam byl v angličtině vytvořen fyziky Deanem B. Juddem a Kennethem L. Kellym¹⁴. Obsahuje 7 500 různých názvů, mezi zmíněnými barevnými odstíny existují pouze nepatrné nuance, v běžném jazyce by se užily pouze ve velmi specifických kontextech, ve kterých by byly kladeny mimořádně vysoké nároky na rozlišení. My se zaměříme pouze na ony odstíny barev, které hrají důležitou roli v českém a španělském jazyce, užívají se v přirozených kontextech, jejich existence se odráží ve slovnících a je reflektována i v jazykových korpusech, jak bude následně dokázáno.

Věra Schmiedtová se ve své studii „Volná a vázaná spojitelnost/ kolokabilita názvů barev a jejich odstínů v češtině: analýza na základě ČNK“¹⁵ zabývá barevnými odstíny z hlediska jejich kolokability, jejich možností vyjadřování sytosti, jasnosti, intenzity a hodnocení, která s sebou nesou, a dále z hlediska frazeologických spojení, ve kterých se vyskytují. Autorka zde barvy dělí na základní, na barevné odstíny lexikalizované a nelexikalizované neboli volné.

Lexikalizací podle Františka Čermáka rozumíme: „Lexikalizace je proces přeměny morfémů nebo slov v ustálený lexém s pevným významem celku v důsledku potlačení významu komponentů.“¹⁶ U lexikalizovaných barevných odstínů tak na rozdíl od těch volných nehraje takovou roli kreativita a fantazie mluvčího, jsou součástí úzu.

Tato diferenciací se odráží i v lexikografii, problematikou pojmenování barev a jejich odstínů v *Akademickém slovníku současné češtiny* – jedná se o slovník vznikající od roku 2012 v oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR s předpokládaným rozsahem 120 – 150 tisíc lexikálních jednotek, je vytvářen na základě korpusů *SYN 2000*, *SYN 2005* a *SYN2010* – se zabývají autorky Michaela Lišková a Helena Pernicová¹⁷. V této studii poukazují na vznik nových lexikalizovaných barevných odstínů, které pocházejí nejčastěji z časopisů pro ženy, obchodních nabídek ale také z poesie či žánru červené knihovny, a naopak také na vynechání některých termínů označujících barvy, přítomných v jiných slovnících. Tyto změny si vysvětlují odlišnou životní realitou a zkušeností současného světa, menším sepětím s přírodou a zároveň silnější propojeností s širším, globálním prostředím.

¹⁴ JUDD, D. B. – KELLY, K. L. *Color. Universal Language and Dictionary of Names*. Washington, D. C. : United States Commerce Department. National Bureau of Standards, 1976.

¹⁵ SCHMIEDTOVÁ, Věra. Volná a vázaná spojitelnost/ kolokace názvů barev a jejich odstínů v češtině: analýza na základě ČNK. In: *Kolokace*. Ed. Čermák, F., Šulc, M. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 311-361.

¹⁶ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha : Karolinum, 2001, s. 258.

¹⁷ LIŠKOVÁ, Michaela – PERNICOVÁ, Helena. Pojmenování barev a jejich odstínů v Akademickém slovníku současné češtiny. *Časopis pro moderní filologii*, 2015, roč. 97, č. 2, s. 169-178.

I při tvorbě slovníku se naráží na problém značně subjektivního hodnocení barevných odstínů. Ve výše zmíněném článku autorky píše: „Slovníková definice má uživateli co nejvíce pomoci; výklad by neměl zavádět na scesti, např. význam nenáležitě zužovat, opatrně je třeba postupovat i při uvádění synonym.“¹⁸

2.3 Morfosyntaktické vlastnosti španělských výrazů označujících barvy

Výrazy označující barvy mají ve španělštině některé specifické morfosyntaktické vlastnosti. Nyní se pokusíme nastínit hlavní zvláštnosti v pojetí španělských barev z hlediska slovnědruhového a syntaktického. Podíváme-li se na barvy ve španělštině z formálního hlediska, obecně mohou nabývat funkce tří základních slovních druhů: adjektiv, substantiv a adverbii.

Nejčastěji se význam barev realizuje v adjektivech. Bohumil Zavadil a Petr Čermák definují tento slovní druh: „Adjektiva jsou základním slovním druhem, který pojmenovává staticky pojaté příznaky substancí, syntakticky rozvíjí a sémanticky determinuje (tj. pojmově upřesňuje) substantivum a zpravidla obsahuje exponenty shody v rodě a čísle se substantivem.“¹⁹ Ve významové klasifikaci autoři barevná adjektiva přiřazují do skupiny kvalitativních kvalifikačních, podle kritéria objektivnosti patří do kategorie kvalitativních adjektiv deskriptivních (příznak je pojat absolutně a objektivně)²⁰. Díky skutečnosti, že typickou vlastností barev je jejich škálovitost, lze tato adjektiva kvantifikovat a stupňovat pomocí adverbii i modifikovat příponami (např. *mu y verde, ligeramente verde, verdoso*)²¹, tato možná determinace je právě jedním ze zásadních rysů kvalitativních adjektiv.

Ve funkci adjektiv mohou vystupovat i formálně jiné slovní druhy. V takových případech se hovoří o syntaktických adjektivech neboli kvaziadjektivech²². Z barev k substantivním kvaziadjektivům patří např. *lila, naranja, marrón*. Obecně tedy tato barevná kvaziadjektiva pocházejí z označení předmětů charakteristických svým barevným odstínem, nejčastěji jsou jimi druhy ovoce, květin či drahokamů. Platí, že se substantivy se shodují pouze v čísle (např.

¹⁸ Ibid. s. 173.

¹⁹ ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha : Karolinum, 2010, s. 173.

²⁰ Cf. ibid. s. 444-445.

²¹ Cf. RAE. *Nueva gramática de la lengua española: morfología*. Madrid : Espasa Libros, 2009, s. 916.

²² Cf. ibid.

amplia gama de tonos amarillos y naranjas), v některých případech však ani v čísle (např. *camisas salmón*)²³.

Je zajímavé sledovat významy, kterých adjektiva označující barvy nabývají v závislosti na tom, zda jsou anteponována či postponována vůči substantivu. Zavadil a Čermák vysvětlují základní rozdíly, jež charakterizují antepozici a postpozici: „Obvykle se uvádí, že postponované adjektivní přívlastky plní funkci určující (specifikující) a přívlastky anteponované plní funkci vysvětlující (explikativní). Určující funkce znamená, že vlastnost pojmenovaná adjektivem je pojímána jako adherentní (adjektivum svým významem doplňuje význam substantiva); vysvětlující funkce spočívá v tom, že vlastnost pojmenovaná adjektivem je pojímána jako inherentní (tedy jako vlastnost, která je už implikována v samém významu substantiva).“²⁴ Tuto dichotomii lze též pozorovat u přívlastkových vedlejších vět, kdy přívlastkové věty specifikující plní podobnou funkci jako postponovaná adjektiva a přívlastkové věty vysvětlující hrají obdobnou roli jako anteponovaná adjektiva²⁵.

RAE dále zdůrazňuje, že ve specifikujícím postavení má přívlastek funkci restriktivního modifikátoru, vyděluje tak jistou podtřídu determinované substance, zatímco v explikativní pozici je jeho nejdůležitější rolí zdůraznění a hodnocení dané substance²⁶. Z adjektiv lze vyčlenit skupinu tzv. inherentně restriktivních (specifikujících), tedy těch, jejichž restriktivnost je dána jejich lexikálními rysy (např. *portátil* v sousloví *lámpara portátil*). Naproti nim stojí adjektiva (mezi která patří i adjektiva označující barvy), o jejichž funkci rozhoduje kontext. V postpozici mají restriktivní funkci (např. *los campos verdes*), v antepozici nerestriktivní (*los verdes campos*), plní zde tedy funkci epiteta ornans. RAE však upozorňuje na asymetrii, kterou můžeme pozorovat u barev, jež se ne vždy mohou vyskytovat v obou paradigmatech (nefunguje např. u dvojice *los taxis amarillos* x **los amarillos taxis*)²⁷. Pokud tedy postponované adjektivum má jediný možný výklad jakožto specifikace podtřídy, nemůžeme jej anteponovat. Jako další příklad může posloužit srovnání dvojic *vino blanco* a *pared blanca*. Zatímco stěny mohou mít jakoukoliv barvu, nejsou vymezeny jejich konkrétní typy, lze slovo *blanca* umístit i před substantivum; u vína však, kde jsou přesně dány jeho

²³ Cf. *ibid.* s. 948.

²⁴ ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha : Karolinum, 2010, s. 444.

²⁵ Cf. *ibid.* s. 486-494.

²⁶ Cf. RAE. *Nueva gramática de la lengua española: morfología*. Madrid : Espasa Libros, 2009, s. 912.

²⁷ Cf. *ibid.*

druhy, zaměnění pozice adjektiva a substantiva není možné. RAE uvádí, že tato pravidla bývají záměrně porušována v krásné literatuře, zejména pak jedná-li se o lyrický jazyk²⁸.

Speciální kategorii adjektiv s neměnnou pozicí vzhledem k substantivu tvoří barevná adjektiva obsažená v ustálených slovních spojeních. Jsou jimi například sousloví *agujero negro* (černá díra), *mercado negro* (černý trh), *prensa amarilla* (bulvární tisk). Jedná se o lexikalizované jednotky, jež se charakterizují tím, že jejich adjektiva nelze anteponovat a není možné je ani modifikovat kvantifikátory²⁹.

Významy barev se kromě nejfrekventovanější adjektivní formy mohou objevovat též ve funkci substantiva. Buď se jedná o vlastní substantiva (např. *naranja*, *marrón*, *rosa*), nebo o tzv. syntaktická substantiva, tj. kvazisubstantiva řadící se do třídy substantiválií. Podle Zavadila a Čermáka bývají kvazisubstantiva obvykle signalizována morfosyntaktickým členem a mohou nabývat různých stupňů substantivizace. Úplnou substantivizací rozumějí substantivizaci morfologickou, jež je dána historickým vývojem a je pro ni typické, že tato substantiva vzniklá z adjektiv připouštějí tvorbu plurálu a celkově jsou jim vlastní substantivní morfologické i syntaktické kategorie³⁰. Podle RAE se samotné označení barvy realizuje jako nepočítatelné substantivum a je konstatováno, že jednou z příčin této substantivizace (vypuštění substantiva *color*) je nežádoucnost anaforické interpretace (např. ve větě *Ese cuadro tiene demasiado rojo*)³¹.

Nežřídka se barevné významy realizují i ve formě adverbialní. Hovoříme o adjektivních adverbiiích, ve španělské tradici též označovaných jako *adverbios cortos*³², která často alternují s adverbii zakončenými na *-mente* (např. ve spojení *hablar claro / claramente*). S takovým kvaziadverbiem se setkáváme např. ve větě *Este detergente lava más blanco*. *Blanco* zde plní funkci doplňku nevyjádřeného předmětu přímého. Tato forma má ve španělštině v porovnání s předchozími dvěma nejnižší zastoupení. Označení barev ve španělštině je možné zkoumat např. i z hlediska kongruence či sémantiky. Více k tématu např. autoři Maria Grossmann³³, Luz Rello³⁴ nebo Mario García-Page Sánchez³⁵.

²⁸ Cf. *ibid.* s. 915.

²⁹ Cf. *ibid.* s. 911.

³⁰ ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha : Karolinum, 2010, s. 172.

³¹ Cf. RAE. *Nueva gramática de la lengua española: morfología*. Madrid : Espasa Libros, 2009, s. 948.

³² Cf. *ibid.* s. 953.

³³ GROSSMANN, Maria. El sistema léxico-semántico de los términos de color en castellano. [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: http://cvc.cervantes.es/literatura/aispi/pdf/03/03_069.pdf.

³⁴ RELLO, Luz. Términos de color en español: semántica, morfología y análisis lexicográfico. Definiciones y matices semánticos de sus afijos. *Diálogo de la Lengua*, I, 2009, s. 89-164.

³⁵ GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario. Los nombres de colores y el sustantivo «color» morfología y sintaxis. *Thesaurus : Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 45/2, 1990, s. 305-331.

3. Základní barvy

Základní barvy, ve španělské terminologii označované jako *colores primarios*³⁶, je možné definovat jako skupinu barev, pomocí níž v daném jazyce lze pojmenovat jakýkoliv předmět.

Zásadní změnu ve vnímání barev z lingvistického a antropologického hlediska znamenala publikace *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution* Brenta Berlina a Paula Kaye³⁷. Ti se pojetí barev věnovali z hlediska významového konceptu a vnímání fokálních barev – tzn. barev, které prezentují nejlepšího zástupce dané kategorie. Univerzalistická studie dokazuje, že kategorie barev nejsou tak arbitrární, jak se lingvisté dříve domnívali, a že v pojmenování barev fungují sémantické univerzálie společné všem světovým jazykům a to navzdory tomu, že slova označující barvy s sebou nesou velké množství informací nesouvisejících s původním významem.

Šikl konstatuje, že tak vyvrátili teorii lingvistického relativismu Edwarda Sapira a Benjamina Lee Whorfa, podle níž vytyčení jazykových kategorií není dáno objektivně, nýbrž je podmíněno kulturními okolnostmi a určeno konkrétní strukturou jazyka dané komunity, proto je také pojetí základních barev a obecně kategorizace barev napříč jazyky tak rozmanitá a podle těchto lingvistů se nedají určit pravidla, která by platila pro distribuci barev ve všech světových jazycích.³⁸

Ačkoli po zveřejnění Berlinovy a Kayovy studie bylo univerzalistické pojetí barev mnohokrát diskutováno (jejich teorii zpochybňují např. autoři Roberson, Davies, Davidoff³⁹; Winawer et al.⁴⁰) a dodnes neexistuje jednoznačný názor na tuto problematiku, univerzalistické teorie dokazující biologickou podmíněnost barevných kategorií jsou v současné lingvistice dominantní.

Tato práce bude vycházet primárně z jejich teorie a pokusí se výsledky zmíněného zkoumání ověřit na výzkumu barev v češtině a španělštině.

³⁶ Tuto terminologii uvádějí např. RELLO, Luz. Términos de color en español: semántica, morfología y análisis lexicográfico. Definiciones y matices semánticos de sus afijos. *Diálogo de la Lengua*, I, 2009, s. 89-164. či STALA, Ewa. Los nombres de colores en el español de los siglos XVI-XVII. [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/los-nombres-de-los-colores-en-el-espanol-de-los-siglos-xvi-xvii/003da84a-a02e-11e1-b1fb-00163ebf5e63.pdf>.

³⁷ BERLIN, Brent - KAY, Paul. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley : University of California Press, 1969.

³⁸ Cf. ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha : Grada, 2012, s. 90-92.

³⁹ DAVIDOFF, Jules – DAVIES, Ian – ROBERSON, Debi. Colour categories are not universal: Replications and new evidence from a Stone-age culture. *Journal of Experimental Psychology: General*, 2000, 129 (3), s. 369-398.

⁴⁰ WINAWER, Jonathan et al. Russian blues reveal effects of language on color discrimination. In *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2007, 104, s. 7780-7785.

Autoři Berlin a Kay zkoumali 20 jazyků z různých jazykových rodin (později studii rozšířili o dalších 110 jazyků). Na základě toho stanovili 11 základních barevných kategorií, které mohou tvořit základní barvy v jazycích: bílá, černá, červená, zelená, žlutá, modrá, hnědá, fialová, růžová, oranžová a šedá. Jestliže je v jazykovém systému základních barev méně než 11, v jejich distribuci následují taková pravidla:

1. Všechny jazyky mají termín pro bílou a černou.
2. Jestliže má jazyk 3 termíny, pak obsahuje výraz pro červenou.
3. Jestliže má jazyk 4 termíny, pak obsahuje výraz buď pro zelenou, nebo žlutou (nikoli však obě).
4. Jestliže má jazyk 5 termínů, pak obsahuje výraz pro zelenou i žlutou.
5. Jestliže má jazyk 6 termínů, pak obsahuje výraz pro modrou.
6. Jestliže má jazyk 7 termínů, pak obsahuje výraz pro hnědou.
7. Jestliže má jazyk 8 či více termínů, pak obsahuje výrazy pro fialovou, růžovou, oranžovou, šedou, nebo nějakou jejich kombinaci.⁴¹

Zajímavostí je, že z 2048 teoreticky možných kombinací 11 základních barev v jazycích se podle výše zmíněných autorů může vyskytovat pouze 22⁴², tedy pouze o něco málo více než jedno procento. Podle Berlinovy a Kayovy teorie je možné aplikovat tato obecná pravidla na jakékoliv vývojové stádium jazyka. Ve své studii zahrnuli jazyky v různých stupních vývoje. Z výsledků vyplývá, že nízký počet výrazů pro označení barev mají jazyky malých etnik žijících izolovaně, naproti tomu je pravděpodobné, že vyšší počet odráží pokročilý technický a kulturní rozvoj jednotlivých jazykových společností.⁴³

V následující analýze základních barev v češtině a španělštině budeme vycházet, stejně jako autorky Věra a Barbara Schmiedtovy ve své studii z roku 2006⁴⁴, ze základních pravidel, která určili Berlin a Kay, podle nichž každé označení základní barvy musí splňovat následující kritéria:

⁴¹ BERLIN, Brent - KAY, Paul. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley : University of California Press, 1969, s. 2. Uveden vlastní překlad. Text originálu: „1. All languages contain terms for white and black. 2. If a language contains three terms, then it contains a term for red. 3. If a language contains four terms, then it contains a term for either green or yellow (but not both). 4. If a language contains five terms, then it contains terms for both green and yellow. 5. If a language contains six terms, then it contains a term for blue. 6. If a language contains seven terms, then it contains a term for brown. 7. If a language contains eight or more terms, then it contains a term for purple, pink, orange, grey, or some combination of these.

⁴² BERLIN, Brent - KAY, Paul. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley : University of California Press, 1969, s. 3.

⁴³ Ibid. s. 14-15.

⁴⁴ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

1. je vyjádřeno jediným lexémem
2. pro označení není užito názvu jiné barvy
3. nesmí označovat jen omezený okruh objektů
4. musí být jednoznačné, stabilní, známé všem uživatelům jazyka
5. nesmí kromě barvy označovat i látku, která má tuto barvu (např. *zlatý, stříbrný, popelavý*)
6. musí se jednat o slova, která vznikla v rámci daného jazykového systému⁴⁵

Zároveň je důležité brát v potaz sémantickou zatíženost výrazu. Výše zmíněné autorky⁴⁶ ji určují podle těchto kritérií:

- 1) počtu významů u jednotlivých barev – bohatost v ohledu na asociaci různých významů
- 2) spojitelnosti a frazeologičnosti
 - v běžném jazyce
 - v terminologickém užití
- 3) užívání pro zabarvení lidského těla a jeho význam

Na problematiku základních barev lze pohlížet i z hlediska toponymie. Užitím barev v toponymii Čech se ve své práci zabýval Pavel Štěpán⁴⁷. Jeho teorie naznačuje, že barvy zahrnuté v toponymech jsou barvami základními, barvy nalézající se na periferii systému základních barev či dokonce mimo něj v místopise nalezneme stěží. Tento úhel pohledu bude v následujícím výzkumu též zohledněn, barvy v toponymii nám pomohou určit sémantickou zatíženost jednotlivých označení barev.

V určování základních barev ve španělštině přihlédneme v části, která se bude zabývat toponymii, ke studii *La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria* od autora Maximiana Trapera⁴⁸.

⁴⁵ Výčet vychází z parafráze Brent a Kay, 1969 v článku SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 289.

⁴⁶ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 288.

⁴⁷ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004.

⁴⁸ TRAPERO, Maximiano. *La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria*. *Revista de dialectología y tradiciones populares*. Madrid, Tomo L: 1995.

3.1 Metodologie

V následující studii budeme zkoumat základní barvy v českém a španělském jazyce a rozdíly výskytu v nich. Budeme se zabývat 11 barvami: *bílá – blanco, černá – negro, červená (popř. rudá) – rojo, zelená – verde, žlutá – amarillo, modrá – azul, hnědá – marrón, fialová – morado, růžová – rosa, oranžová – naranja, šedá (popř. šedivá) – gris*. Na základě výše určených kritérií a pomocí studie jednojazyčných korpusů – pro češtinu *SYN2015*⁴⁹ a pro španělštinu *CORPES XXI*⁵⁰ a *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) 1,20 G*⁵¹ – určíme, nakolik jsou dané termíny označující barvy zapojené do jazykového systému a zda je lze považovat za barvy základní.

SYN2015 je synchronní korpus s velikostí 120 748 715 pozic, rovnoměrně jsou zde zastoupeny beletristické texty, texty z oborové literatury i publicistiky. Ve španělské části výzkumu bude využit *CORPES XXI* (Corpus del Español del Siglo XXI), synchronní korpus s počtem 236 563 209 pozic taktéž s různorodým žánrovým zastoupením textů a s vyváženým poměrem textů z různých španělsky mluvících zemí. Tohoto korpusu bude užito vzhledem k nedostatečným nástrojům, které rozhraní nabízí, pouze v případech, kdy bude třeba ověřit existenci daných lemmat na reprezentativním výběru autentických textů. V situacích, kdy bude nutno využívat možnosti složitějších dotazů (CQL dotazy, frekvenční seznamy podle lemmat, zkoumání kolokací), bude tak učiněno v korpusu *Araneum Hispanicum Maius*. Jedná se o korpus aktuálních webových textů patřící do rodiny Aranea. Je zde možné využívat stejných nástrojů jako v *SYN2015*, pracovat v rozhraní KonText, obsažené texty jsou však různé kvality, jazyk je zde specifický, často tíhne k typickým rysům hovorové řeči, k čemuž musíme přihlídnout.

Prvním krokem v určování, zda jsou potenciálně základní barvy skutečně základní, bude určení etymologie těchto slov. Následně podle etymologických slovníků – v české části využijeme *Český etymologický slovník*⁵², ve španělské *Breve diccionario de la lengua*

⁴⁹ KŘEN, M. – CVRČEK, V. – ČAPKA, T. – ČERMÁKOVÁ, A. – HNÁTKOVÁ, M. – CHLUMSKÁ, L. – JELÍNEK, T. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠKRABAL, M. – TRUNEČEK, P. – VONDŘIČKA, P. – ZASINA, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

⁵⁰ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CORPES XXI) [en línea]. Corpus del Español del Siglo XXI (CORPES). <<http://www.rae.es>> [cit. 2016-04-18]

⁵¹ BENKO, V.: *Araneum Hispanicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>.

⁵² REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s.79.

*castellana*⁵³ – určíme slova od nich odvozená, která budou doplněna díky analýze ve výše zmíněných jazykových korpusech. Zadáním CQL dotazu v podobě [lemma="*.kořenslova.*"], následným určením frekvenčního seznamu nejčastějších lemmat, ve kterých se realizuje význam zkoumané barvy, určíme další slovní derivace. Také zmíníme výrazy složené z více slov obsahující barvu, což mimo jiné též vypovídá o sémantickém zatížení dané barvy.

Okrajově také, zejména při překladovém výzkumu (opozice *červené* a *rudé*, *šedé* a *šedivé*), využijeme českou a španělskou verzi korpusu *InterCorp v8*⁵⁴. Jedná se o paralelní korpus vznikající pod záštitou Ústavu Českého národního korpusu ve spolupráci s dalšími ústavy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Budou zde vytvořeny subkorpuse složené z originálních textů české – 15 365 613 pozic – a španělské beletrie – 11 341 877 pozic.

Při zkoumání sémantické zatíženosti budeme v české části vycházet z elektronické verze *Slovníku spisovného jazyka českého*⁵⁵ s přihlédnutím k článku *Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu*⁵⁶, ve španělské části ze slovníku *DRAE*⁵⁷. Poznatky zde získané ověříme na jednojazyčných korpusech *SYN2015*⁵⁸ a *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) 1,20 G*⁵⁹. Barevné termíny v obou jazycích budou následně konfrontovány a určení jejich sémantické zatíženosti nám pomůže při určování jejich základovosti v kategorii barev.

⁵³ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid : Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dictionarios.

⁵⁴ ROSEN, A. – VAVŘÍN, M.: *Korpus InterCorp – čeština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

⁵⁵ HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha : Academia, 1971. [online]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

⁵⁶ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 286-313

⁵⁷ Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

⁵⁸ KŘEN, M. – CVRČEK, V. – ČAPKA, T. – ČERMÁKOVÁ, A. – HNÁTKOVÁ, M. – CHLUMSKÁ, L. – JELÍNEK, T. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠKRABAL, M. – TRUNEČEK, P. – VONDŘIČKA, P. – ZASINA, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

⁵⁹ BENKO, V.: *Araneum Hispanicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>

3.2 Bílá – blanco

Bílá má mezi barvami z fyzikálního hlediska specifické postavení. Jedná se o achromatickou neboli neutrální barvu. Dalšími achromatickými barvami jsou černá a odstíny šedi. *Bílá* je ve skutečnosti složením všech spektrálních barev v rovnoměrném zastoupení.

Podle výše uvedených kritérií pro určení základních barev autorů Berlina a Kaye slovo *bílá* splňuje všechny z požadavků. Je tvořeno jedním lexémem, pro označení není užito názvu jiné barvy, označuje velmi široký okruh objektů, je stabilní a známo všem uživatelům jazyka, neoznačuje žádnou látku. Podle *Českého etymologického slovníku* Jiřího Rejzka je slovo všeslovanského původu⁶⁰, čímž splňuje i poslední podmínku.

V češtině se realizuje i v těchto odvozených slovech: *bělost, bělostný, bělavý, běloba, bělit, bělicí, bělidlo, bělouš, běloch, běloška, bělošský, bělásek, bělice, bílek, bilit, vybilit, nabílit, obílit, zabílit*⁶¹. Kromě těchto výskytů lze v synchronním korpusu *SYN2015* po zadání CQL dotazu [lemma=".*běl.*"] podle frekvenčního seznamu nejčastějších lemmat nalézt i další odvozeniny: *bělmo, zbělet, vybělený, doběla, zbělat, bělo, bělat, běl, bělení, bělený, vybělit, podběl, bělima, běluha* (uvádíme pouze slova s minimálním počtem 20 výskytů, slova jsou seřazena sestupně dle četnosti výskytů), také je zde velký výskyt složených slov jako *běloruský, bělovlasý, pobělohorský, běložlutý, bělohorský, bělošedý, bělehradský, běloskvoucí, bělokorý, předbělohorský, bělozelený, bělopruhý, bělohlavý, bělokarpatský, bělovousý*. Po zadání obdobného dotazu s kořenem „bíl“ [lemma=".*bíl.*"] nám přibudou slova *bílkovina, bíle, bílo, obílený, nabílo* a řada složených slov jako např. *černobílý, sněhobílý, červenobílý, modrobílý, šedobílý, žlutobílý, zelenobílý, hnědobílý, červenomodrobílý, růžovobílý*.

Na rozdíl od českého slova *bílý*, které je všeslovanského původu, španělské označení bílé barvy slovem *blanco* není vlastní španělskému jazykovému systému – podle *Breve diccionario de la lengua castellana*⁶² pochází z germánského slova *blank* – jedná se však o velmi zaužívanou výpůjčku, španělskému jazykovému systému již zcela vlastní.

Dále slovník uvádí tato slova, ve kterých se realizuje význam *blanco*: *blanca* (stará španělská mince ze stříbra), *blancor* (bělost), *blancura* (bělost), *blancuzco* (bělavý),

⁶⁰ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s.79.

⁶¹ Ibid.

⁶² COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid : Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios, s. 97-98.

blanquear (bílit), *blanquecino* (bělavý), *blanquete*, nahrazeno častějším *blanquibol* (nyní již zastaralé, v synchronním korpusu *CORPES* nenalezeno).⁶³

V korpusu *Araneum Hispanicum Maius*⁶⁴ (CQL dotaz: [lemma=".*blanc.*"] a [lemma=".*blanq.*"]) jsou též častá slova: *blanqueamiento* (bílení), *blanquiador* (bělidlo), *blanquito* (bělounký), *blanquísimo* (bělostný), *blanquillo* (bělounký), *blanqueante* (bělicí), dále jsou velmi častá složená slova: *rojiblanco* (červenobílý), *blanquiazul* (modrobílý), *blanquinegro* (černobílý⁶⁵), *verdiblanco* (zelenobílý), *blanquiverde* (bíloželavý), *blanquivioleta* (fialovobílý), *blanquirrojo* (bíločervený), *ajoblanco* (druh španělské polévky), *peliblanco* (bělovlasý), *Blancanieves* (Sněhurka), *dorsiblanco* (bělohřbetý), a také složená místní jména obsahující význam bílé barvy, např. *Casablanca*, *Torreblanca*, *Cantoblanco*, *Castilblanco*, *Villablanca*.

Je tedy patrné, že označení bílé barvy ve španělštině je, podobně jako v češtině, v jazykovém systému značně zapojené, morfologické možnosti slovo tvorby tohoto slova jsou velmi bohaté. Navíc je výraz častý i v místních a vlastních jménech, a vzhledem k tomu, že se jedná již o starou přejímku, žádný současný rodilý mluvčí ji nevnímá jako cizí slovo, *blanco* bezesporu patří mezi základní barvy.

3.3 Černá – negro

I výraz *černá* splňuje všechny podmínky pro zařazení do základních barev. *Černý*, ve staročeštině *črný*, je všeslovanského původu. Spolu s *bílou* je podle Berlinovy a Kayovy teorie přítomná ve všech jazycích, potažmo jsou přítomny výrazy označující světlou a tmavou barvu.

Etymologický slovník uvádí, že se realizuje v těchto odvozených slovech: *černí*, *černidlo*, *černoch*, *černošský*, *černat*, *zčernat*, *černit*, *očernit*, *načernit*, *začernit*.⁶⁶

V korpusu *SYN2015* (dotaz: [lemma=".*čern.*"]) je navíc poměrně častý výskyt slov *načerno*, *zčernalý*, *černo*, *černota*, *začernalý*, *dočerna*, *černavý*, *černobílý*, dále jsou častá složená slova jako např. *černobílý*, *černočerný*, *černovlasý*, *šedočerný*, *černohnědý*,

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Automatické značkování a řazení k daným lemmatům u tohoto korpusu není úplně přesné, pořadí podle četnosti výskytu je u španělské části pouze přibližné, orientační.

⁶⁵ U některých překladů ze španělštiny do češtiny, pokud přesný překlad není přirozený, přikláníme se k častější české variantě, konkrétně v tomto případě místo „běločerný“ uvádíme „černobílý“. Pokud jsou uvedeny obě možné španělské varianty lišící se v pořadí částí složeného slova, např. „verdiblanco“ a „blanquiverde“, zachováváme přesný překlad.

⁶⁶ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 114.

černomořský, modročerný, černošedý, hnědočerný, černovláska, černouhelny, černohorský, černozem, černožlutý, černobylský, žlutočerný, černokněžník, černoooký, červenočerný, černozeleň, černočervený.

Slovo **negro** pochází z latinského výrazu *niger*, je tedy vlastní španělskému jazykovému systému a splňuje tak jedno z kritérií pro základní barvu.

Slovník uvádí tato slova, ve kterých se realizuje význam černé barvy: *negrear* (černat), *negrero* (otrokář), *negrete* (načernalý, zastaralý výraz), *negrillo* (jilm, černoušek), *negrilla* (tučné písmo), *negrura* (čerň), *negror* (černota), *negruzco* (načernalý), *ennegrecer* (zčernat), *renegrido* (tmavý, černý), *denigrar* (očernit), *neguilla*, *neguijón* (ve slovníku ani v synchronním korpusu poslední dvě slova nenalezena).⁶⁷

Araneum navíc uvádí (dotaz: [lemma="*.negr.*"]): *negrita* (tučné písmo), *negritud* (černošství), *negroide* (černošský), *negroide* (negroidní), *negrada* (uskupení černochoů), *negral* (černý, např. o jilmu, tuňáku); a nejčtenější složená slova obsahující „negro“: *pelinegro* (černovlasý), *rojinegro* (červenočerný), *blanquinegro* (bíločerný), *verdinegro* (zelenočerný), *patinegro* (černonohý). Často je barva obsažena i ve vlastních a místních jménech, např. *Montenegro* (Černá Hora), *Bocanegra*, *Barbanegra* (Černovous), *Calnegre*, *Matanegra*, *Torrenegra*.

3.4 Červená (rudá) – rojo

Slovo **červený**, staročesky *črvený*, je všeslovanského původu. Vzniklo z příčestí trpného **črviti*, tedy „barvit červcem“ – červec je speciální druh červa, který se používá jako červené barvivo, původní význam „obarvený na červeno“ se tak přenesl na označování červené barvy jako takové.⁶⁸ Podle kritérií Berlina a Kaye pro určování základní barev je tato barva ve své základovosti oslabena kvůli k motivovanosti vzniku slova, ovšem s přihlédnutím k oslabení původního významu, jazykové zapojenosti v systému a frekvenci užití v českém jazyce, můžeme tuto barvu za základní barvu považovat.

⁶⁷ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid : Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios, s. 413.

⁶⁸ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 115.

Etymologický slovník uvádí příbuznost slova *červený* se slovy *červ*, *červen*, *červenec* a slovy od nich odvozenými. Podle slovníku se význam *červený* realizuje také ve slovech *červeň*, *červenka*, *červánky*, *červenat*, *zčervenat*, *začervenat se*.⁶⁹

Korpus po zadání dotazu [lemma=".*červe.*"] uvádí navíc *načervenalý*, *červeno*, *červenavý*, *dočervena*, *načerveno*, dále složeniny více slov obsahující *červený*, např. *infračervený*, *červenohnědý*, *červenobílý*, *hnědočervený*, *tmavočervený*, *červenofialový*, *žlutočervený*, *červenožlutý*, *oranžovočervený*, *červenooranžový*, *červenolistý*, *červenočerný*, *červenohorský*, *modročervený*, *červenomodrý*, *červenohnědě*, *černočervený*, *červenolící*, *červenoooký*.

Je sporné, zda zvážit zařazení **rudé** barvy mezi barvy základní. Na rozdíl od španělštiny, kde je slovo *rojo* jediným, které lze z barev „červeného odstínu“ považovat za barvu základní, jsou dominantní barvy toho odstínu v češtině dvě. Kromě *červené* je velmi časté užití *rudé*. Zatímco lemma „červený“ má v korpusu *SYN2015* 17 302 výskytů (i.p.m. 143,29), lemma „rudý“ jich má 5 705 (i.p.m.: 47,25), což je téměř srovnatelné s další potenciálně základní barvou – *hnědou* (bude probrána později), jejíž lemma čítá 6 363 výskytů (i.p.m.: 52,70).

Z etymologického hlediska je *rudá* praslovanského původu, splňuje tedy jedno z hlavních kritérií pro zařazení do základních barev, a podle slovníku je příbuzná se slovy *rdít se*, *ruda*, *rez*, *ruměný*, *rusý*, *ryzí*, *rubín*, *rubrika*.⁷⁰

Realizuje se v odvozených slovech *rudnout*, *zrudnout*, *zarudnout*, *zarudlý*, *vyrudnout*.⁷¹ V korpusu (dotaz [lemma=".*rud.*"]) se též vyskytují slova *zrudlý*, *rudo*, *narudlý*, *doruda*, *vyrudlý*, *rudoch* a z nejčastějších složených slov jsou to *rudohnědý*, *rudoarmějec*, *tmavorudý*, *rudozlatý*, *rudovláska*.

Rudou barvu je zajímavé zkoumat i z hlediska překladového, zda se v překladech z češtiny do španělštiny nějakým způsobem projeví rozdíl mezi *červenou* a *rudou*, zda je možné je libovolně zaměňovat. Také je otázkou, jestli překladatelé budou *rudou* vnímat spíše jako *rojo*, nebo se budou snažit *červenou* a *rudou* nějak odlišit; a naopak, zda je protějšek *rojo* především *červená*, nebo zda se dá překládat i jako *rudá*.

Pro zodpovězení těchto otázek jsme provedli výzkum v paralelním korpusu *InterCorp* v8. Zde byly vytvořeny vlastní subkorpuse s originálními texty české beletrie přeloženými

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. s. 549.

⁷¹ Ibid.

do španělštiny (15 365 613 pozic)⁷² a originálními texty španělské beletrie přeloženými do češtiny (11 341 877 pozic).

Konkrétní postup zde bude takový, že zadáme např. lemma=„červený“, ve španělské části lemma=„rojo“, což je předpokládaným nejčastějším překladem, poté zadáme pouze lemma=„červený“ a vyhledáme ostatní překlady.

Tabulka 1 zachycuje frekvenci španělských překladů českého slova *červený*:

rojo	308
barva v překladu nezohledněna	20
chybné zarovnání textu	16
tinto	11
enrojecido	7
název - ve španělštině zachováno	7
colorado	4
rojizo	4
color fuego	2
encarnado	2
color frambuesa	1
rosa	1
sonrojado	1
pelirrojo	1
carnesí	1

Tabulka 1: Překlady slova *červený*

Jak můžeme pozorovat v tabulce 1, ve 308 případech z celkového počtu 386 výskytů slova *červený* je zvolen překlad *rojo*. V celých 36 případech barva buď nebyla v překladu zohledněna, nebo došlo k chybnému zarovnání textu, překlad se tedy ztratil. Častý výskyt překladu *tinto* je dán souslovím *červené víno*, které má ve španělštině ekvivalent *vino tinto*. *Enrojecido* ukazuje na důraz překladatelů na výsledek zčervenání, v beletrii je tak docíleno efektu oživení textu. *Červená* je ve zkoumané beletrii v mnoha případech součástí názvu (nejčastěji názvu restaurace), většinový úzus španělského překladu je zachování českého originálu. Další překlady slova *červený*, které zde pozorujeme, jsou další varianty a odstíny červené (*colorado* – méně častá varianta *rojo*, *rojizo* – načervenalý; a další).

⁷² Výsledky mohou být ovlivněny skutečností, že překlady do španělštiny mohly být z části realizovány prostřednictvím překladu z dalšího jazyka.

Následující tabulka nabízí srovnání španělských překladů českého slova „rudý“.

rojo	89
název - ve španělštině zachováno	12
barva v překladu nezohledněna	6
colorado	2
rojizo	2
encendido	1
púrpura	1

Tabulka 2: Překlady slova *rudý*

Z celkových 113 výskytů slova *rudý* pozorujeme 89 překladů jakožto *rojo*. Vysoký výskyt tohoto protějšku je možné vysvětlit zaměřením zahrnutých textů – velmi časté je zde spojení *Rudá armáda*, mající ve španělštině ustálený překlad *Ejército Rojo*. 12 zachování českého *rudé* je dáno častými zmínkami *Rudého práva*. I zde platí úzus zachovat název v originální podobě. Dalšími překlady *rudý* jsou různé odstíny červené: *colorado*, *rojizo*, *encendido*, *purpura*.

V opačném směru překladu, tedy ze španělštiny do češtiny, se lemma *rojo* s celkovým počtem 1790 výskytů překládá jako *červený* v 984 případech, zatímco překlad *rudý* má počet 398 výskytů. I zde je velké zastoupení *rudé* v přeneseném významu označující komunistické hnutí. Navíc je nutné přihlídnout k beletristické povaze textů, u jejichž překladů se často tíhne k expresivnosti.

Podle námi provedené rešerše nelze usuzovat, že by některá ze zkoumaných variant byla překladateli vnímána jako základní barva či pouhý barevný odstín. Zatímco lemmatu *červený* odpovídá španělský překlad *rojo* v 80% případů, lemma *rudý* je do španělštiny přeloženo jako *rojo* v 79% případů. Lze se tak domnívat, že slovo *rudý* nemá ve španělštině žádný specifický překlad a odpovídá protějšku *rojo* do stejné míry, jako je tomu u *červené*. V českém překladu španělského *rojo* je rozdíl mezi *červenou* a *rudou* výraznější. Protějšek *červená* činí 55% z celkového počtu výskytů, *rudá* pouhých 22%. Uvážíme-li, že slovo *rojo* je ve španělštině možné označit jako základní barvu (viz dále), nejčastější překlad tohoto slova – *červený* – by se měl v této základovosti shodovat. Podle překladového výzkumu je tedy pravděpodobné, že základní barvou bude spíše varianta *červená*.

Je však nutné upozornit na skutečnost, že velikost zkoumaného korpusu je nedostačující, je otázkou, zda získané výsledky mají spolehlivou výpovědní hodnotu. Potýkáme se

s chybným zarovnáním textů, navíc zde lze pozorovat velký vliv idiolektů některých autorů (většinu textů tvoří knihy Bohumila Hrabala – právě u jeho textů ve velké míře čelíme chybnému zarovnání, které je často způsobeno typicky dlouhými souvětími – a Milana Kundery, je třeba přihlídnout k zaměření jejich románů). Množství výskytů je kvůli dané velikosti korpusu nízké, výsledky mohou být poněkud pokřivené, je nezbytné k nim přistupovat kriticky.

Shrňme-li argumenty pro a proti zařazení *červené* a *rudé* do základních barev, pro *rudou* hovoří oproti *červené* zařazení do jazykového systému z hlediska etymologického, *červená* však zdá se být základní barvou na základě zkoumání překladu zmíněného výše. Dále, jak uvádí autorky Věra a Barbara Schmiedtovy, pro *červenou* hovoří také skutečnost, že k ní se řadí celá plejáda červených odstínů, zatímco k *rudé* přiřazují odstín pouze jeden, a to *bordó*⁷³. Je však třeba brát na vědomí, že vnímání barevných odstínů je velmi subjektivní a není možné chápat ona zařazení jako jediná možná. Jisté ovšem je, že zatímco *rudou* je možné percipovat jakožto odstín *červené*, opačná implikace neplatí. Ze zmíněných důvodů se kloníme k názoru, že základní barvou je pouze *červená* a že *rudá* je jejím nejvýznamnějším odstínem.

Stejně jako slovo *negro*, taktéž španělské označení červené barvy – *rojo* – je latinského původu, vzniklo ze slova *russeus*.

Etymologický slovník uvádí následující slova jakožto odvozeniny od výrazu *rojo*: *rojear* (červenat), *rojiz* (červenost), *rojizo* (načervenalý), *enrojecer* (červenat), *sonrojar* (zčervenat), *sonrojo* (ruměnc, zčervenání).⁷⁴

Araneum Hispanicum Maius (CQL dotaz: [lemma="*.roj.*"]) navíc obsahuje složená slova *pelirrojo* (zrzek), *rojiblanco* (červenobílý), *infrarrojo* (infračervený), *rojinegro* (červenočerný), *rojigualda* (červenožlutý – označení španělské vlajky), *petirrojo* (červenka), *rojerío* (despektivní označení politické levice, levičáci), *rojiverde* (červenozeleň), *piqueirrojo* (červenožlutý), *blanquirrojo* (běločervený).

⁷³ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 302-303.

⁷⁴ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios, s. 511.

Rojo je do španělského jazykového systému výrazně zapojeno, všechny argumenty hovoří pro zařazení do základních barev.

3.5 Zelená – verde

Etymologie slova **zelený** je všeslovanská, jedná se o neodvozené pojmenování. Díky tomuto původu je velmi pravděpodobné, že *zelená* patří mezi základní barvy.

Slovník uvádí, že je realizováno ve slovech *zeleň, zelenavý, zelenina, zeleninový, zelinář, zelinářský, zelinářství, zelenat (se), zazelenat se, zezelenat, nazelenalý, zelenit se*.⁷⁵

V korpusu (CQL dotaz: [lemma="*zel.*"]) je též poměrně velké zastoupení slov *zelenáč, zelenavý, zeleno, zelenkavý, ozelenění, nazeleno*, a také složenin typu *šedozelený, modrozelený, stálezelený, žlutozelený, tmavozelený, zelenobílý, zelenožlutý, zelenomodrý, světlezelený, zelenohnědý, hnědozelený, vždyzelený, zelenohorský, bělozelený, zelenošedý, sivozelený, zelenooký*.

Jak vidíme, *zelená* má bohaté derivační možnosti, etymologie je vlastní jazykovému systému, můžeme ji tedy zařadit do základních barev.

Vzhledem k tomu, že španělský výraz **verde** pochází z latinského slova *viridis*, splňuje tak jednu z podmínek pro to, aby byl jednou ze základních španělských barev.

Etymologický slovník uvádí odvozeniny *verdal* (zelený, zralé ovoce, v *CORPES* nenalezeno), *verdasca* (zelená větev, zastaralé), *verdear* (zelenat), *verdeo* (zelenání), *verdeguear* (zelenat, v *CORPES* nenalezeno), *verderón* (jasně zelený, druh malého pěvce, česky zvonek zelený), *verdín* (žabinec), *verdón* (druh ptáka, v *CORPES* nenalezeno), *verdor* (zeleň), *verdoso* (nazelenalý), *verdugo* (výhonek, kat, letorost), *verdugado* (druh dámského oděvu, zastaralé), *verdura* (zelenina, slovo má stejný základ jako v češtině), *verdulero* (zelinář), *verdulería* (zelinářství), *verdusco* (tmavě zelený), *reverdecer* (zazelenat se, ožít), *vergel* (sad), *verdegay* (světle zelený, z francouzského *vert gai*), *verdemar* (zelenomodrý), *verdinegro* (zelenočerný, tmavozelený).⁷⁶ Z uvedeného výčtu je patrné, že *verde* je, co se slovotvorby týče, velmi bohaté, což ukazuje na silnou zapojenost do jazykového systému.

⁷⁵ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 737.

⁷⁶ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dicionarios, s. 603.

Kromě uvedených slov španělský korpus *Araneum* po zadání dotazu [lemma=".*verd.*"] ve frekvenčním seznamu lemmat dokládá též existenci výrazů *verdolaga* (šrucha zelná – druh rostliny), *verdejo* (odrůda bílých hroznů), *verdial* (označení druhu zelených olivovníků); a složených slov *verdiblanco* (zelenobílý), *ojiverde* (zelenooký), *siempreverde* (vždyzelený), *rojiverde* (červenozelený), *blanquiverde* (běloželený), *peliverde* (zelenovlasý). Zelená je přítomna i ve vlastních jménech a místních názvech, např. *Valverde*, *Villaverde*, *Monteverde*, *Campoverde*, *Malverde*.

Derivační možnosti *verde* jsou, stejně jako v češtině, skutečně rozsáhlé, vidíme tak, že slovo je velmi dobře jazykově zapojeno do systému, tvoří tak jednu ze základních španělských barev.

3.6 Žlutá – amarillo

Slovo *žlutý* je všeslovanského původu, jedná se tedy opět o slovo vlastní jazykovému systému.

Podle etymologického slovníku se realizuje ve slovech *žlut'*, *žlutavý*, *žlutásek*, *žloutnout*, *žloutek*, *žloutkový*, *žloutenka*, *zežloutnout*, *žlutit*⁷⁷.

Po zadání CQL dotazu [lemma=".*žlut.*"] v *SYN2015* k nim přidáme také *žluto*, *dožluta*, *žlutavo*, *nažluto*, velmi časté jsou složeniny *žlutohnědý*, *žlutozelený*, *zlatožlutý*, *žlutobílý*, *běložlutý*, *zelenožlutý*, *žlutooranžový*, *žlutočervený*, *hnědožlutý*, *žlutomodrý*, *červenožlutý*, *černožlutý*, *šedožlutý*, *modrožlutý*, *žlutočerný*, *žlutošedý*.

I zde spatřujeme derivační bohatost, žlutou proto můžeme označit jako jednu ze základních českých barev.

I španělské označení žluté barvy **amarillo** je vlastní jazykovému systému, jeho etymologie pochází z hispánské latiny, konkrétně ze slova *amarellus*, což je deminutivum latinského *amarus* (hořký), původně se jím označovali lidé trpící žloutenkou, poté se výraz přenesl na obecné pojmenování žluté barvy.

Etymologický slovník uvádí odvozená slova *amarillento* (nažloutlý, žlutavý) a *amarillez* (žlutost, sinalost).⁷⁸

⁷⁷ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 750.

⁷⁸ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dicionarios, s. 47.

Korpus webových textů navíc uvádí (CQL dotaz: [lemma=".*amarill.*"]): *amarillismo* (senzacektivost, bulvárnost – pochází od spojení „prensa amarilla“ – bulvární tisk), *amarillista* (bulvární, stejný původ jako předchozí slovo), *amarillamiento* (žloutnutí), *amarillear* (zežloutnout), a dále složená slova *patiamarillo* (žlutohý, např. o rackovi, česky středomořský), u výrazů složených ze dvou barev obsahující *amarillo* je běžnější oddělit dané dvě barvy pomlčkou, např. *amarillo-verdoso* (žlutozelenkavý), *amarillo-naranja* (žlutooranžový), *verde-amarillento* (zelenožlutý).

Omezené derivační možnosti slova *amarillo* a běžné užívání pomlčky pro spojení s jinými slovy poukazuje na nižší zakomponovanost do španělského jazykového systému.

3.7 Modrá – azul

Etymologie slova **modrý** je praslovanská, i když výklad jeho původu není zcela jednoznačný. Díky zapojenosti do jazykového systému máme jeden z argumentů pro zařazení do základních barev.

Podle slovníku se význam objevuje ve slovech *modravý*, *modř*, *modřina*, *modřenec*, *modrat* a *zmodrat*.⁷⁹

Po zadání dotazů [lemma=".*modr.*"] a [lemma=".*modř.*"] v *SYN2015* k těmto můžeme přidat též *namodralý*, *modro*, *promodralý*, *modrák*, *modrásek*, *namodrale*, *zmodralý*, *namodro*, *domodra*, *modře*, ze složených slov jsou nejčastější *tmavomodrý*, *modrobílý*, *modrozelený*, *bleděmodrý*, *šedomodrý*, *modrošedý*, *modrooký*, *modrošedý*, *modrofialový*, *světlemodrý*, *modročerný*, *zelenomodrý*, *žlutomodrý*, *modrožlutý*, *modročerný*, *červenomodrý*, *červenomodrobílý*, *modrokřídlý*.

Je tedy zřejmé, že význam modré barvy se realizuje ve velkém počtu slov, má bohaté derivační možnosti, výraz *modrá* lze tedy považovat za základní barvu.

Etymologie slova **azul** je arabská (arabština slovo převzala z perštiny), souvisí se slovem *lapislázuli* (česky lazurit). Nejedná se ovšem o novou přejímku, původ tohoto slova tak nepředstavuje důvod pro vyřazení ze základních barev.

⁷⁹ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 385.

Slovník uvádí odvozená slova, v nichž se realizuje význam modré barvy: *azulado* (modravý, namodralý), *azulear* (modrat, častější je podoba *azular*), *azulete* (modravý nádech).⁸⁰

V korpusu *Araneum* (dotaz: [lemma=".*azul.*"]) jsou dále častá tato slova, ve kterých se realizuje význam modré barvy: *azulino* (modravý), *azulón* (sytě modrý), *azuloso* (namodralý); také složená slova *blanquiazul* (bílomodrý), *peliazul* (modrovlasý), *ojiazul* (modrooký). Pro *azul* je v korpusu webových textů také typické, že je součástí označení fotbalových klubů (např. *azulgrana*, *albiazul*, *azulcrema*).

Stejně tedy, jako v češtině, i ve španělštině výraz pro modrou představuje jednu ze základních barev.

3.8 Hnědá – marrón

Etymologie slova *hnědá* vychází z praslovanštiny, původně výraz označoval jen barvu koně či krávy (*hnědák*, *hnědel*)⁸¹. Všeobecně označení hnědé ve slovanských jazycích má z vývojového hlediska zvláštní postavení, platí zde, že označení vzniklo relativně pozdě, navíc se jedná, jak vidíme i v češtině, o motivované pojmenování. O skutečnosti, že ještě v nedávné době byla vnímána pouze jako odstín červené, svědčí i Jungmannův slovník⁸². Dá se tak říci, že slovo splňuje podmínky pro zařazení mezi základní barvy z hlediska původu barvy, jeho původní motivovanost a pozdní přijetí jej však lehce oslabuje.

Slovník uvádí, že význam barvy se realizuje i ve slovech *hnědavý*, (*z*)*hnědnout*.⁸³ Kromě těchto slov korpus (dotaz: [lemma=".*hněd.*"]) uvádí *nahnědlý*, *dohněda*, *zahnědlý*, *hnědo*, *zhnědlý*, *záhněda*. Ve složeninách jsou velmi častá slova *červenohnědý*, *šedohnědý*, *žlutohnědý*, *tmavohnědý*, *hnědouhelný*, *černohnědý*, *hnědočervený*, *světlehnědý*, *hnědočerný*, *zlatohnědý*, *zelenohnědý*, *hnědožlutý*, *hnědošedý*, *hnědozelený*, *rudohnědý*, *hnědovlasý*, *hnědooký*, *hnědobílý*, *hnědofialový*.

I přes motivovanost vzniku označení této barvy, kterou už však zřejmě nikdo ze současných rodilých mluvčích nevnímá, vidíme zapojenost *hnědé* do jazykového systému a lze ji tak zařadit mezi základní barvy.

⁸⁰ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dictionarios, s. 77.

⁸¹ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 204.

⁸² Cf. JUNGSMANN, Josef. *Slovník česko-německý. Díl 1. A-J. Praha: 1989*.

⁸³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 204.

Španělské označení hnědé barvy *marrón* pochází z francouzštiny, z označení barvy kaštanu, slovo tedy není zcela vlastní španělskému jazykovému systému.⁸⁴

Korpus *Araneum Hispanicum Maius* (CQL dotaz: [lemma=".*marron.*"]) dokládá následující odvozená slova, ve kterých se realizuje význam hnědé: *amarronado* (nahnědlý, hnědavý), *marrónáceo* (hnědavý), *marronoso* (nahnědlý).

Oproti českému výrazu *hnědý*, je španělské *marrón* zapojeno do jazykového systému podstatně méně, je tedy otázkou, zda je skutečně možné ji řadit mezi základní barvy.

3.9 Fialová – morado

Z etymologického hlediska jsou argumenty pro zařazení *fialové* do základních barev oslabeny – slovo *fialový* má původ v latině (*viola*), do češtiny se dostalo přes němčinu, navíc je barva odvozena od prvotního významu slova – barva květiny fiala, fialka.⁸⁵ V češtině je užití této barvy oproti jiným nižší.

Význam barvy se podle výzkumu korpusu *SYN2015* (dotaz [lemma=".*fial.*"]) realizuje ve slovech *nafialovělý*, *fialovo*, *zfialovět*, a ve složeninách *ultrafialový*, *modrofialový*, *červenofialový*, *hnědofialový*, *růžovofialový*, *šedofialový*.

Ačkoli má španělský výraz pro fialovou barvu, *morado*, původ ve vulgární latině, ve slově *mora* (v klasické latině *morus*, český význam: morušovník), jedná se o motivovaný výraz vzniklý přenesením barvy plodu ostružiny na obecné pojmenování fialové barvy (podobně jako v češtině, kde je *fialová* odvozená od barvy květiny).

Odvozená slova uvedená etymologickým slovníkem jsou: *moretón* (modrák, modřina – zde se barva v kořeni slova v češtině a španělštině liší), *amorado* (nafialovělý, modrofialový).⁸⁶

Z korpusu (CQL dotaz: [lemma=".*mor.*"]) lze k těmto slovům přidat pouze *moratón* (modřina, v korpusu častější než varianta *moretón*). Omezené možnosti derivace ze slova *morado*, podobně jako v češtině, oslabuje argumenty pro zařazení mezi barvy základní.

⁸⁴ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dictionarios, s. 388.

⁸⁵ REJZEK, Jirí. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 170.

⁸⁶ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid : Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dictionarios, s. 402.

Ve španělštině se též nabízí ke zvážení, zda mezi základní barvy nezařadit i výraz *violeta*. Slovo bylo převzato z francouzštiny (*violette*)⁸⁷ a stejně jako u *morado* se jedná o motivované pojmenování vzniklé na základě odvození od barvy květiny. Etymologický slovník uvádí, že se tento barevný význam realizuje v odvozených výrazech *violado* (nafialovělý, fialový, může ale nabývat též významu „znásilněný“, „porušený“, v *InterCorpu* nalezeno celkem 188 výskytů lemmatu *violado*, pouze 5 z nich je zde ve významu „fialový“, *violáceo* (nafialovělý)⁸⁸.

Vidíme tedy, že z hlediska etymologie a možností derivace jsou výrazy *morado* a *violeta* přibližně na stejné úrovni, *morado* tvoří o jedno odvozené slovo více. Zkoumání jejich užití v korpusech RAE je ztíženo polysémií obou výrazů. Obecně se uvádí, že *morado* je tmavší a *violeta* světlejší odstín fialové barvy. Pro kategorii fialové se většinou však hovoří o výrazu *morado*. Tuto variantu užívá pro označení základní barvy např. autor Luz Rello⁸⁹. Pro *morado* též hovoří bohatší zastoupení ve frazeologii (viz kapitola 5.8). Přikláníme se tedy k názoru, že z jazykového hlediska je centru systému základních barev ve španělštině blíže označení *morado* než *violeta*, dichotomie těchto dvou barev se blíží vztahu českých výrazů *červený* a *rudý*.

3.10 Růžová – rosa

Etymologický slovník slovo *růžový* neuvádí, pouze jako přídavné jméno od slova *růže*, které je všeslovanského původu s kořeny v latinském *rosa*.⁹⁰ Lze se domnívat, že označení barvy *růžové* bylo odvozeno právě od barvy květiny, což podle daných kritérií hovoří pro oslabení důvodů k zařazení mezi základní barvy.

Po zadání dotazu [lemma=".*růž.*"] v SYN2015 ve frekvenčním seznamu nejčastějších lemmat, nebereme-li v potaz slova odvozená od významu *růže*, vidíme nejčastější slova, ve kterých se realizuje význam růžové barvy: *narůžovělý*, *růžovo*, *zrůžovět*, *narůžovo*, *růžovoučký*, *růžovět*, *zarůžovělý*, *růženín*; dále složená slova s nejvyšším výskytem: *růžolíci*, *starorůžový*, *růžovofialový*, *růžovobilý*.

⁸⁷ Ibid. s. 608.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ RELLO, Luz. Términos de color en español: semántica, morfología y análisis lexicográfico. Definiciones y matices semánticos de sus afijos. *Diálogo de la Lengua*, I, 2009, s. 89-164.

⁹⁰ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 551.

Španělský výraz pro růžovou barvu *rosa* má stejný původ jako český protějšek růžová, obojí vychází z latinského slova *rosa*.⁹¹ Stejně tak ve španělštině se jedná o motivované pojmenování, není tedy dle daných kritérií možné je jednoznačně označit za barvu základní.

Etymologický slovník uvádí tato slova, která mají v kořeni slova označení růžové barvy: *rosáceo* (narůžovělý), *rosado* (druhá možná varianta označení růžové barvy – na rozdíl od varianty *rosa*, které je v rodě i čísle neměnné, je *rosado* flektivní, v synchronním korpusu *CORPES XXI* má slovo *rosa* – adjektivum 1577 výskytů, zatímco *rosado* 2925, problematické ovšem může být morfologické značkování korpusu), *róseo* (narůžovělý, méně časté než varianta *rosáceo*), *roseta* (kromě interpretace jako rozeta a růžice, které jsou odvozeny od významu *rosa* – růže, může *roseta* znamenat i ruměnc).⁹²

V korpusu *Araneum* se k těmto slovům po zadání CQL dotazu [lemma="*.ros.*"] přidává *sonrosar* a *sonrosado* (zrůžovět, zrůžovělý). I zde je třeba zvážit vyloučení ze základních barev, nejen kvůli motivovanému vzniku slova, ale též kvůli omezeným možnostem derivace.

3.11 Oranžová – naranja

Z etymologického hlediska není slovo *oranžový* vlastní českému jazykovému systému, bylo přejato buď z francouzského *orangé*, nebo se do češtiny dostalo přes německé slovo *orange*.⁹³ *Oranžová* označuje barvu pomeranče, jedná se tedy o motivované pojmenování, na rozdíl od jiných evropských jazyků (např. španělské slovo *naranja*) se zde užívá přejatého slova (nikoli „pomerančová“), argumenty pro zařazení do skupiny základních barev jsou tím oslabeny.

Slovník uvádí, že význam se v češtině realizuje také ve slově *oranžáda* (ovšem v „pomerančovém“ významu). V *SYN2015* jsou ve frekvenčním seznamu lemmat po zadání dotazu [lemma="*.oranž.*"] též následující slova: *oranžovo*, *oranžerie*; a složená slova: *žlutooranžový*, *oranžovočervený*, *červenooranžový*.

Jak již bylo uvedeno, ve španělštině je výraz pro oranžovou barvu identický s výrazem označujícím pomeranč. Slovo *naranja* bylo přejato z arabštiny (ta převzala slovo z perštiny,

⁹¹ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios, s. 513.

⁹² Ibid.

⁹³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 413.

kořeny má slovo *naranja* však již v sanskrtu).⁹⁴ I zde je tedy podle výchozích podmínek z etymologického hlediska zařazení do základních barev sporné, je však nutné uvážit fakt, že slovo bylo přijato již okolo 16. století, španělskému systému je tak již zcela vlastní.

Etymologický slovník uvádí pouze jedno slovo, které je odvozeno od významu oranžová, nikoli pomeranč: *anaranjado* (naoranžovělý).⁹⁵ Malé možnosti derivace svědčí o nízké sémantické zatíženosti nutné pro zařazení do skupiny základních barev. V korpusu webových textů po zadání CQL dotazu: [lemma=".*naranj.*"] nebylo nalezeno žádné další slovo, ve kterém by se realizoval význam oranžové.

3.12 Šedá (šedivá) – gris

Slova *šedý* a *šedivý* (příbuzné se slovem *šerý*) jsou praslovanského původu, tedy splňují jednu z podmínek pro zařazení do základních barev.⁹⁶ Tato barva má dvě varianty: *šedá* (výskytů: 6090, i.p.m.: 50,44) a *šedivá* (výskytů: 2 018, i.p.m.: 16,71). V některých kontextech jsou tato slova zaměnitelná, v jiných nikoli, *šedivá* má, jak naznačuje i nižší počet výskytů, omezenější možnosti užití.

Etymologický slovník uvádí, že význam této barvy se realizuje ve slovech *šedavý*, *šediny*, *šedivka*, *šednout*, *zešednout*, *šedivět*, *zešedivět*, *prošedivělý* a *zašedlý*⁹⁷.

Kromě těchto slov korpus (dotaz: [lemma=".*šed.*"]) uvádí též *našedlý*, *šedo*, *zešedlý* a složená slova *šedohnědý*, *šedozelený*, *šedomodrý*, *šedobílý*, *šedovlasý*, *modrošedý*, *šedočerný*, *tmavošedý*, *černošedý*, *bělošedý*, *hnědošedý*, *šedožlutý*, *světlešedý*, *žlutošedý*, *stříbrošedý*, *zelenošedý*, *šedofialový*.

Podobně jako bylo provedeno u *červené* a *rudé*, lze i *šedou* a *šedivou* zkoumat z překladového aspektu v paralelním korpusu *InterCorp*. I zde je nutné brát na vědomí omezenou velikost korpusu, zvláště vycházíme-li pouze z originálních textů.

Lemma *šedý* je v korpusu české beletrie zastoupeno celkem 59 výskyty. Pouze v 7 případech z nich je slovo přeloženo jinak než *gris* – vyskytují se zde po jednom protějšky *blanco*, *canoso* odkazující k šedivým vlasům, 1 výskyt má zde také *grisáceo* (doslovně šedivý, našedlý) a ve 4 případech nebyla barva v překladu zohledněna.

⁹⁴ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Dicionarios, s. 411.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 626.

⁹⁷ Ibid.

Lemma *šedivý* je zastoupeno v počtu 96, z nich má jiný protějšek než *gris* 15 případů, nejčastějším z nich je *canoso* (5) a *cano* (4), což se ve španělštině užívá jako označení šedivých vlasů; dalším protějškem je *grisáceo* (1), ve zbytku nebyla barva v překladu zohledněna (5). Častý výskyt ekvivalentů *canoso* a *cano* poukazuje na původně užší zaměření slova *šedivý*, ačkoli se obě slova dají v některých případech zaměňovat (viz výše).

V opačném směru překladu – ze španělštiny do češtiny – se z celkového počtu 1009 výskytů lemmatu *gris* v 531 případech slovo překládá jako *šedý*, pouze v 288 jako *šedivý*. I z toho lze vyvodit znatelně užší zaměření výrazu *šedivý*.

I u tohoto korpusového výzkumu je nutné mít na paměti omezenou velikost zkoumaného korpusu a vliv idiolektů.

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy považují za základní barvu obě zmíněné varianty⁹⁸, my se kloníme spíše k *šedé*, a to z toho důvodu, že ve slovních spojeních, kde se užije slova *šedivý*, lze jej zaměnit za *šedý*, naopak to však nemusí vždy fungovat.

Tuto asymetrii je možné dokázat zkoumáním kolokací v synchronním korpusu *SYN2015*. Budeme postupovat tak, že zadáme lemma *šedý*, ve frekvenčním seznamu kolokací (rozsah: -1;1, seřazeno podle T-score) po vyloučení irelevantních informací (interpunkce, předložky, spojky, slovesa) najdeme nejčastější spojení s tímto slovem. U těchto spojení následně ověříme, zda mohou existovat i s alternativou *šedivý*. Poté bude následovat tentýž postup u výrazu *šedivý*. Z popsané analýzy vznikají následující tabulky.

	šedý	šedivý
světle	174	0
tmavě	141	2
oči	112	5
vlasý	92	130
zákal	76	0
eminence	58	0
popelavě	55	0
barva	54	2
stříbřitě	48	0
oblek	47	11
ocelově	46	0
odstíny	37	1
mraky	36	15
zóny	36	1
hmoty	34	0

⁹⁸ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 297-298.

ekonomika	30	0
temně	28	0
zbarvení	25	0
křídla	24	1
myš	23	3
Rulandské	22	0
kalhoty	22	8
buňky	22	0

Tabulka 3: Kolokace slova *šedý*, možnosti užití spojení se slovem *šedivý*⁹⁹

	šedivý	šedý
vlasy	130	92
mraky	15	36
oblek	11	47
hlava	10	2

Tabulka 4: Kolokace slova *šedivý*, možnosti užití spojení se slovem *šedý*

Z tabulky 3 vyplývá, že kolokační možnosti *šedé* jsou skutečně bohaté (zde uvádíme pouze spojení s minimálním počtem výskytů 20). Při zkoumání, zda je v těchto frázích možné zaměnit *šedý* za *šedivý*, vidíme, že je tomu tak jenom u některých z nich. Pouze *vlasy*, *mraky*, *oblek*, *kalhoty*, *oči*, *myš*, *barva*, *tmavě*, *křídla*, *zóny* a *odstíny* se spojují s oběma z těchto dvou slov, přičemž kromě *vlasů* (viz tabulka 4) je u všech častější vazba s *šedý*. Dále pozorujeme, že spojení s *šedý* nabývají terminologické hodnoty – např. *zákal*, *hmota*, *buňky*, *Rulandské* – a frazémy jako např. *eminence*, *zóny*, *ekonomika*.

Když se zaměříme na kolokace s *šedivý*, možnosti jsou oproti *šedé* mnohem chudší. Z tohoto výrazu nevznikají žádné frazémy, ani se jej neužívá v terminologii. Navíc, jak už bylo zmíněno výše, oproti *šedé* má častější kolokace pouze se slovem *vlasy*. Ze spojení s dalšími slovy uvedenými v tabulce 4 nevzniká žádné ustálené spojení, jedná se o obyčejné barevné pojmenování.

Vidíme tak, že *šedivý* je mnohem méně sémanticky zatíženo a lze jej ve všech spojeních nahradit slovem *šedý*. Proto jsme toho názoru, že základní barvou je pouze varianta *šedá*.

⁹⁹ Počty uvedené v následujících dvou tabulkách jsou pouze orientační, ve frekvenčním seznamu kolokací k sobě nejsou přiřazena stejná lemmata, skutečná frekvence některých spojení je tedy znatelně vyšší, než kterou uvádíme, pro naše účely lze tuto nepřesnost přehlédnout.

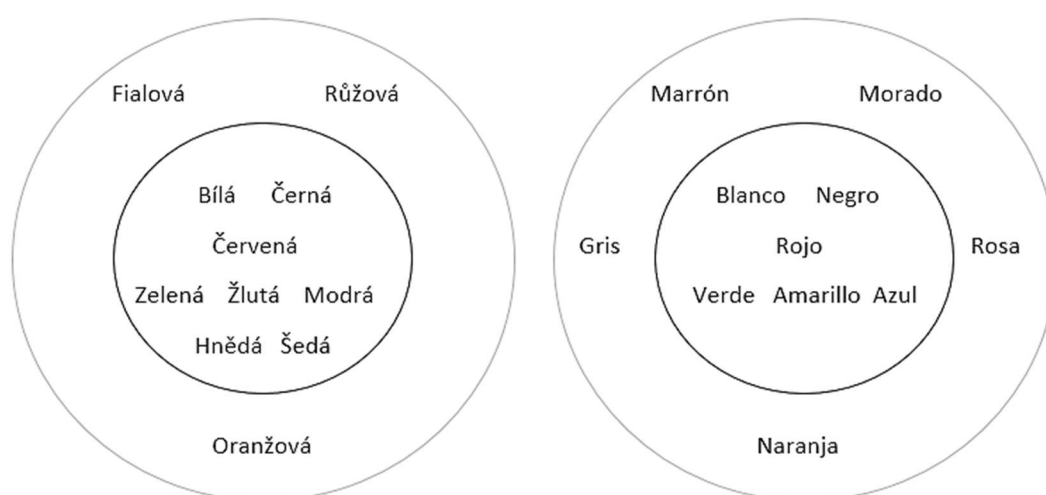
Oproti češtině má španělština pouze jednu variantu pro pojmenování šedého odstínu – *gris*. Etymologický slovník uvádí, že slovo je germánského původu, poprvé zaznamenáno v 16. století. Význam šedé barvy se podle slovníku též realizuje ve slově *grisáceo*.¹⁰⁰

Ke zmíněnému výrazu se z korpusu (CQL dotaz: [lemma="*.gris.*"]) přidává *grisura* (šedost, šedivost), *grisalla* (druh černobílé malby), *agrisado* (našedlý, šedivý, šedavý) a složené slovo *peligris* (šedovlasý).

Ve srovnání s češtinou jsou derivační možnosti označení šedé barvy chudší, čímž se oslabují argumenty pro zařazení mezi barvy základní.

3.13 Shrnutí

Při shrnutí dílčích výsledků pozorujeme, že čeština a španělština mají v lingvistickém pojetí základních barev mnoho společného. Předkládáme schematické znázornění základních barev na obrázku 1, vzniklé z pozorování na základě zmíněných kritérií, ukazující hierarchii barev v českém a španělském jazyce. Ve vnitřním kruhu se nacházejí barvy, které mají pro systém největší význam, barvy jsou řazeny sestupně od těch nejdůležitějších, tedy *bílé* – *blanco* a *černé* – *negro*, k těm s menším významem. V češtině oproti španělštině navíc do centra základních barev zařazujeme *hnědou* a *šedou*. Na periférii českého barevného kruhu se nacházejí barvy *fialová*, *růžová* a na posledním místě *oranžová*. Tyto tři barvy již téměř hraničí s lexikalizovanými barevnými odstíny. Stejný význam má i pět barev znázorněných ve vnějším kruhu systému španělských základních barev.

Obrázek 1: Schéma systému základních barev v češtině a španělštině

¹⁰⁰ COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid: Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios, s. 213.

4. Užití barev v toponymii

Vzhledem k tomu, že barva je jedním ze základních zrakových vjemů, velmi často se stává motivem pojmenování. Tato skutečnost se odráží mimo jiné v sémantice místních a pomístních jmen. Zeměpisná jména, která v sobě zahrnují některou barvu, ať už ve významu původním či přeneseném, tvoří velmi významnou část toponym motivovaných zrakovými dojmy.

Tématem užití barev v českých toponymech se zabýval Pavel Štěpán ve své práci *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*¹⁰¹. Je pozoruhodné, s jakou přesností jeho studie potvrzuje teorii amerických lingvistů B. Berlina a P. Kaye o hierarchii základních barev ve světových jazycích. Ukazuje se zde, že barvy, které jsou v toponymech zastoupeny s nejvyšší četností, jsou zároveň nejbližší centra systému základních barev, naopak barvy zde zapojené zřídka či vůbec se nacházejí na periferii nebo zcela mimo něj. Je patrné, že u geografických pojmenování nejde o přesné označení daného odstínu, nýbrž pouze o rámcové vymezení v kontextu určité barevné kategorie a je nutné též zdůraznit roli subjektivního hodnocení.

V českých zeměpisných názvech mají tudíž nejhojnější výskyt barvy achromatické, *černá* a *bílá*, pro něž dle Berlina a Kaye existuje adjektivní pojmenování ve všech jazycích světa. Podle Štěpánovy studie tyto dvě barvy mají v toponymii často význam tmavé a světlé, mnohdy odrážejí typ půdy, barvu vody, *bílá* se navíc v některých případech vztahuje k bílé barvě omítnutých stavení. Přeneseně lze tyto barvy vykládat jako barvu negativní a pozitivní. Další frekventovanou barvou je *červená*. Ta rovněž většinou odráží barvu půdy, zde se jedná o typ s výrazným obsahem železa, ale také barvu střech či omítek. Čtvrtou nejčastější barvou je *zelená*, jež logicky zachycuje barvu porostu.¹⁰²

Podstatně nižší výskyt pak podle Štěpána pozorujeme u barev *modrá*, *žlutá* a *šedá* – *šedivá*. Barvami, které se podle něj v toponymii Čech prakticky nevyskytují, jsou *hnědá*, *růžová*, *fialová* a *oranžová*¹⁰³. Zvláštní pozornost si z těchto barev zaslouží *hnědá*. Její absenci v místních a pomístních názvech je možné vysvětlit její etymologií (viz kapitola 3.8), motivovaností jejího vzniku a pozdním zařazením do českého jazykového systému. Podle

¹⁰¹ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004.

¹⁰² Cf. Ibid.

¹⁰³ Cf. Ibid. s. 127-130.

Pavla Štěpána lze u této barvy pozorovat mírnou odchylku oproti Berlinovu a Kayovu řetězci barev, podle nějž by měla *hnědá* předcházet *šedé* (popř. *šedivé*)¹⁰⁴.

V oblasti užití barev v toponymech máme ve španělském jazykovém prostředí k dispozici studii Maximiana Trapera „La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria“¹⁰⁵. Autor zde poukazuje na jedinečnou roli barev při vzniku geografických názvů¹⁰⁶. Rovněž zdůrazňuje regionální charakteristiky užívání barev v místních a pomístních jménech a jejich diachronní rysy. Je nutné brát v potaz jedinečnost zkoumaného území, jehož toponymie není zrovna typickým příkladem španělsky mluvícího území, i přes tato specifika však snad bude možné dospět k obecnějším závěrům.

Maximiano Trapero ve své studii zkoumá nejčastější barvy v toponymii ostrova Gran Canaria a charakteristiky jejich užití. Z jeho závěrů je zřejmé, že zdejší místní a pomístní jména jsou oproti jiným oblastem nezvykle pestrá, o čemž svědčí časté zapojení jednotlivých barevných odstínů, např. v rámci sémantického pole barvy *rojo* identifikuje 14 možných realizací: *Rajo*, *Encarnado*, *Colorado*, *Las Coloradas*, *Coloradillo*, *Almagre*, *Almagría*, *Almagrés*, *Bermejo*, *Bermejál*, *Zamora*, *Sardo*, *Rosillo*, *Barroso*¹⁰⁷. I přes tuto bohatost však dominují u všech barevných kategorií označení základní barvy. V hierarchii zastoupení pozorujeme podobné tendence jako v českých toponymech; barvami s nejčetnějším výskytem jsou *blanco*, *negro*, *rojo*, dále následuje *amarillo*, *verde*, v omezené míře se zde vyskytuje také barva *azul*.

Na základě těchto analýz českých a španělských místních a pomístních jmen lze konstatovat, že i v této oblasti fungují napříč rozlišnými jazyky univerzální pravidla. Ačkoli typy zkoumaných krajín jsou značně rozdílné, platí, že nejčastějšími barvami v těchto pojmenováních jsou právě barvy základní a zároveň, mimo jiné i díky tomu, že zde vstupuje do hry i hledisko diachronní, lze předpokládat, že barvy užití v toponymii v omezené míře či dokonce vůbec se v systému základních barev daného jazyka budou nacházet daleko od jeho centra nebo se budou dokonce řadit mezi druhotné barevné odstíny.

¹⁰⁴ Cf. Ibid. s. 125.

¹⁰⁵ TRAPERO, Maximiano. La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria. *Revista de dialectología y tradiciones populares*. Madrid, Tomo L: 1995.

¹⁰⁶ Maximiano Trapero tuto skutečnost dokládá vznikem samostatného termínu pro tuto disciplínu – cromotoponimia (český ekvivalent „chromotoponymie“ není v českém prostředí zavedený).

¹⁰⁷ TRAPERO, Maximiano. La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria. *Revista de dialectología y tradiciones populares*. Madrid, Tomo L: 1995, s. 31.

5. Užití barev ve frazeologii

Jak jsme mohli pozorovat již v předchozích kapitolách, na označení barvy se váže značné množství „nebarevných“ významů. Barvy nabývají emočních nábojů, často se stávají součástí terminologických výrazů a ustálených slovních spojení. Jak bylo zmíněno v kapitole 3, právě míra sémantické zatíženosti, která se určuje pomocí počtu významů jednotlivých barev, spojitelnosti a frazeologičnosti v běžném jazyce a terminologickém užití, mimo jiné svědčí o základovosti daných barev.

Jerzy Szalek ve svém článku „Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas”¹⁰⁸ poukazuje na nejednotnost symbologie, kterou barvy charakterizují: „...la simbología no es homogénea en nuestra realidad humana ni en dimensiones temporales ni espaciales. A lo largo de los siglos el significado de los colores en la mente de los hombres ha cambiado de vez en cuando en dependencia de diversos factores, tanto extralingüísticos como lingüísticos.”¹⁰⁹

Zkoumáním frazémů a idiomů, v nichž jsou zahrnuty barvy, lze dospět k představě o pojetí jednotlivých barev v různých jazycích z hlediska širšího kontextu. Vzniká tak obrázek toho, jaké konotace s sebou barva v různých jazykových prostředích přináší, jak dané kulturní prostředí ovlivnilo její vnímání a jaké významy jí přiřadilo. O této povaze frazeologie a idiomatiky svědčí i jejich propojení s mnohými nejazykovými disciplínami. Jsou patrné souvislosti s kulturní antropologií, sociologií a etnologií (např. v oblasti studia přísloví), ale také s psychologií, logikou, filosofií, historií a uměním. Z pohledu těchto disciplín, ovšem i těch lingvistických, je možné frazémy a idiomy chápat jako nejvýznamnější součást stereotypů. František Čermák definuje roli stereotypu v jazyce: „Stereotyp je v jazyce (...) lexikální kombinace vstupující do textu jako hotová, relativně frekventovaná a známá, resp. tradovaná jednotka, která je ustálená a negenerovatelná, za níž stojí model s podobně malou či (téměř) žádnou produktivností.”¹¹⁰ Stereotypní povaha ustálených slovních spojení tak nejen usnadňuje a zrychluje vyjadřování, ale zároveň také slouží pro studium jazykové kultury.

¹⁰⁸ SZALEK, Jerzy. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. *Studia Romanica Posnaniensia*. Poznaň: UAM, Vol. 32, 2005, s. 87-96.

¹⁰⁹ SZALEK, Jerzy. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. *Studia Romanica Posnaniensia*. Poznaň: UAM, Vol. 32, 2005, s. 87. Vlastní český překlad: „...symbolika není z lidského pohledu jednotná v časových ani prostorových dimenzích. Během let se význam barev ve vnímání lidí několikrát změnil v závislosti na rozličných faktorech, mimojazykových i těch jazykových.“

¹¹⁰ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, s. 24.

Ve frazeologii se tradičně rozlišují termíny frazém a idiom. Oba jsou charakterizovány jistou měrou anomálnosti, která může nabývat různých podob. František Čermák tyto pojmy definuje: „idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“¹¹¹ Na dichotomii frazému a idiomu lze podle autora nazírat škálovitě: „čím více anomálií frazém má, tím je idiomatictější a naopak, tj. čím méně jich má, tím je blíže kombinacím pravidelného jazyka“¹¹².

Ve španělském prostředí se problematikou frazeologie zabývá např. Gloria Corpas Pastor ve své knize *Manual de fraseología española*¹¹³. Autorka zde předkládá poměrně ucelený přehled této látky a upozorňuje na nestálost terminologie a přiklání se proto k užívání obecného termínu *unidad fraseológica* (frazeologická jednotka), jejíž charakteristika se značně podobá definici frazému a idiomu v pojetí Františka Čermáka: „...unidades fraseológicas – objeto de estudio de la fraseología – son unidades léxicas formadas por más de dos palabras gráficas en su límite inferior, cuyo límite superior se sitúa en el nivel de la oración compuesta. Dichas unidades se caracterizan por su alta frecuencia de uso, y de coaparición de sus elementos integrantes; por su institucionalización, entendida en términos de fijación y especialización semántica; por su idiomaticidad y variación potenciales; así como por el grado en el cual se dan todos estos aspectos en los distintos tipos.“¹¹⁴

Klíčovým pojmem je ve frazeologii právě *fijación fraseológica*, tedy fixace, ustálení, proces, při němž se stává z obyčejného sousloví frazém či idiom. Tímto tématem se zabývá Alberto Zuluaga Ospina ve svém článku „La fijación fraseológica“¹¹⁵. Na rozdíl od autorky Glorie Corpas Pastor užívá pro frazém a idiom termín *expresiones fijas*, což přímo odráží jejich hlavní charakteristiku – stálé začlenění do systému v anomální podobě. Při užití takových spojení se pak nejedná o produkci, nýbrž o reprodukci. Autor stanovuje typy fixace: 1. nezaměnitelnost pořadí komponentů, 2. neměnnost některé gramatické kategorie, 3. nemožnost obměny inventáře komponentů (např. vsuvkou), 4. nenahraditelnost

¹¹¹ Ibid. s. 31.

¹¹² Ibid. s. 32.

¹¹³ CORPAS PASTOR, Gloria. *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos, 1996. Biblioteca románica hispánica. Manuales.

¹¹⁴ Ibid. s. 20. Vlastní český překlad: „frazeologické jednotky – předmět frazeologických studií – jsou lexikální jednotky tvořené nejméně dvěma slovy, nejvíce souvětím. Tyto jednotky se charakterizují častým užitím, souvýskytem zapojených elementů; svým ustálením, a to ve smyslu fixace a sémantické specializace; svou potenciální idiomatictostí a variací; a zároveň stupněm všech těchto zmíněných typů.“

¹¹⁵ ZULUAGA OSPINA, Alberto. La fijación fraseológica. *Thesaurus: Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 30/2, 1975, s. 225-248.

elementů¹¹⁶, každý frazém a idiom je pak charakterizován minimálně jedním z těchto typů fixace. Alberto Zuluaga Ospina též upozorňuje na arbitrárnost ustálených forem frazémů a idiomů, jejichž typ fixace nemá žádné logické sémantické ani syntaktické vysvětlení, což je dáno jejich původem – vznikly z konkrétního diskursu nezměněným opakováním, dokud nedošlo k jejich celistvému ustálení.

Ačkoliv se ve frazeologických pracích obvykle klade důraz na formální strukturu spojení (tradiční typologii vytvořil Julio Casares¹¹⁷, dalšími lingvisty, kteří se zabývali problematikou, jsou např. Alberto Zuluaga Ospina¹¹⁸, A. M. Tristán Pérez¹¹⁹, Humberto Hernández¹²⁰, Gerd Wotjak¹²¹), následující analýza se zaměří především na sémantické významy, které s sebou barvy ve frazémeh a idiomech nesou.

V nadcházejícím rozboru budeme vycházet primárně ze španělského frazeologického slovníku *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español*¹²² autorů Jesús Cantera Ortiz de Urbina a Pedro Gomis Blanco. Slovník se zaměřuje především na běžné užití ustálených slovních spojení, čímž vhodně poslouží našemu účelu. Spojení ve slovníku obsažená, případně doplněná o spojení nalezená v korpusu španělsky psaných webových textů *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) I,20 G*¹²³, budou podrobena korpusové analýze a konfrontaci s českými překladovými protějšky. Pro tuto analýzu bude využit paralelní korpus *InterCorp v8*¹²⁴, zde bude vytvořen subkorpus původních španělských textů – nejedná se o překlady z dalších jazyků. Subkorpus čítající 11 341 877 pozic poslouží ke konfrontaci s českými překlady, bude zkoumána rozdílnost v užití frazémů a idiomů a odlišnost v užití barev v jednotlivých spojeních a jejich základní významy.

¹¹⁶ Ibid. s. 227.

¹¹⁷ CASARES, Julio. *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1950.

¹¹⁸ ZULUAGA OSPINA, Alberto. *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt: Peter D. Lang, 1980.

¹¹⁹ TRISTÁN PÉREZ, A. M. Fuentes de las unidades fraseológicas. Sus modos de formación. En *Homenaje a Alejo Carpentier*. La Habana : Academia de Ciencias de Cuba, 1985, s. 47-66.

¹²⁰ HERNÁNDEZ, Humberto. *Los diccionarios de orientación escolar. Contribución al estudio de la lexicografía monolingüe española*. Tübinga : Max Niemeyer, 1989.

¹²¹ WOTJAK, Gerd. *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main : Vervuert, 1998.

¹²² CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid : Abada, 2007. Referencias.

¹²³ BENKO, V.: *Araneum Hispanicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

¹²⁴ ROSEN, A. – VAVŘÍN, M.: *Korpus InterCorp – čeština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

Tato část práce se tedy v první řadě zaměří na španělskou část frazémů a idiomů, které obsahují barvy, česká frazeologie bude sloužit k determinaci rozdílů v celkovém pojetí barev těchto dvou jazyků. V české části výzkumu, která bude doplňovat hlavní španělskou část, bude užit synchronní korpus *SYN2015*¹²⁵ a již zmiňovaný článek „Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu“¹²⁶, kde autorky Věra a Barbara Schmiedtovy nabízejí sémantickou studii základních barev právě pomocí určení slovních spojení, terminologických užití a jejich základních významů.

5.1 Frazeologická spojení obsahující výraz *blanco* (bílý)

Podle Ludvíka Barana se bílá barva spojuje se symbolikou počátku, ale také konce, je to barva blízká absolutnu, barva světla, čistoty a dokonalosti¹²⁷. DRAE tuto barvu přirovnává ke sněhu, mléku a slunečnímu svitu¹²⁸. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy bílé barvě též přiřazují významy „kladný“, „světlý“, „legální“, „lidská rasa“, „neznehodnocený“, „sněhový“, „stříbrný“¹²⁹. V následující analýze se podíváme, jak se tyto významy odrážejí ve španělských frazémech a idiomech obsahujících slovo *blanco*.

Slovní spojení převzatá ze španělského frazeologického slovníku¹³⁰ jsme analyzovali překladovou metodou v *InterCorpu*, určili výskyt daných spojení, jakým způsobem byla nejčastěji přeložena do češtiny a zda byl v překladu ponechán význam bílé barvy. Výsledky rozboru shrnuje tabulka 5.

¹²⁵ KŘEN, M. – CVRČEK, V. – ČAPKA, T. – ČERMÁKOVÁ, A. – HNÁTKOVÁ, M. – CHLUMSKÁ, L. – JELÍNEK, T. – KOVÁŘIKOVÁ, D. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠKRABAL, M. – TRUNEČEK, P. – VONDŘIČKA, P. – ZASINA, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

¹²⁶ SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

¹²⁷ Cf. BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha: SPN, 1978, s. 110.

¹²⁸ Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹²⁹ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 289.

¹³⁰ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 52.

Slovní spojení	Počet výskytů	Zachování barvy v překladu	Nejčastější překlad
En blanco	225	ne	prázdný / probdít
En blanco y negro	51	ano	černobílý, černobíle
De hilo blanco	5	ano	bílá příze, bílý lněný
De punta en blanco	5	ne	nastrojený, upravený
Con los ojos en blanco	4	ne	oči v sloup
Batas blancas	2	ano	bílé pláště
De guante blanco	2	ano	bílé rukavičky (bílé límečky)
Cheque blanco	1	ne	volná ruka
Izar (levantar) la bandera blanca	1	ne	vyvěsit vlajku smíření
Oro blanco	1	ano	bílé zlato (přeneseně voda)

Tabulka 5: Analýza slovních spojení obsahující *blanco* v *InterCorpu*

V *InterCorpu* nebyla nalezena tato spojení uvedená ve slovníku (v závorkách uvádíme vlastní obecný překlad založený na výkladu daného slovníku): *en lo blanco de la uña* (ani co by se za nehet vešlo, bezvýznamný), *parecerse en el blanco de los ojos* (nepodobat se), *quedarse en blanco* (nic si nepamatovat, „mít okno“), *ser el blanco de las miradas* (být středem pozornosti), *votar en blanco* (prázdný hlas), *al rojo blanco* (rozžhavený), *blanco y mijado, leche* (o zřejmé věci), *elefante blanco* („bílá vrána“), *fumata blanca* (bílý kouř oznamující výsledek papežské volby), *hasta el blanco de las uñas* (velmi intenzivně), *línea blanca* (kuchyňská linka, v *InterCorpu* nalezeny 3 případy, pokaždé ale v doslovném významu), *manos blancas no ofenden* (ubírání důležitosti výhružce), *mirlo blanco* (něco velmi dobrého, vzácného), *negro sobre blanco* (černé na bílém), *no distinguir lo blanco de lo negro* (nerozlišit dobro od zla), *pasar en blanco* (nezmínit), *peste blanca* (tuberkulóza), *señalar / marcar una fecha con una piedra blanca* (považovat termín za hodný zapamatování)¹³¹.

Jak vidno, bohužel se zde setkáváme s problémem nedostačujícího rozsahu korpusu pro účely zkoumání kolokací. Je zřejmé, že údaje o spojeních s nízkým počtem výskytů nemohou mít potřebnou vypovídací hodnotu. Se zřetelem na tento nedostatek se i přesto pokusíme o rozbor získaných dat.

Ustálená slovní spojení obsahující *blanco* lze rozdělit do dvou skupin: 1. spojení, kde se původní „barevný“ význam *blanco* zachoval; 2. spojení, kde je význam *blanco* přenesený či se zcela ztratil. Z frazeologického hlediska je pozoruhodná právě ona druhá skupina, na ní můžeme pozorovat významy, které se bílé barvě přiřkly.

¹³¹ Ibid.

Ze symbolů bílé určených Baranem se v analyzovaných spojeních často setkáváme s významem „prázdná“, zejména u frazémů *en blanco*, *con los ojos en blanco*, *en lo blanco de las uñas*, *quedarse en blanco*, *votar en blanco*, *pasar en blanco*. Význam „čistoty“ či „dokonalosti“ pozorujeme především u *de punta en blanco* a *de guante blanco*. Figurativní funkci lze nalézt u *oro blanco*, *elefante blanco*, *línea blanca*, *negro sobre blanco*, *peste blanca* či *dar en el blanco* (zde *blanco* znamená terč, ale obecně se užívá ve významu strefit se). S tradičními symboly bílé jakožto dobra a černé jakožto zla se setkáváme u spojení *no distinguir lo blanco de lo negro*. V souslovích, která uvádí DRAE¹³² se dále setkáváme s obecným významem „světlý“ především u výrazů *pan blanco* (bílý chléb, bílé pečivo), *vino blanco* (bílé víno), „lidská rasa“ např. *civilización blanca*, „silná emoce“ např. *se quedó blanco del susto* (zbělal strachy).

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy v českých spojeních s *bílou* uvádějí oproti španělštině navíc významy: „legální“ (např. *bílá ekonomika*) a „stříbrný“ (např. *Řád bílého lva*)¹³³. V porovnání frazémů a idiomů obsahující bílou barvu v obou jazycích nenacházíme výrazné rozdíly, pouze lze zmínit zajímavé zjištění, že ve španělštině se bílá častěji spojuje s negativními konotacemi.

5.2 Frazeologická spojení obsahující výraz *negro* (černý)

Symboly, které se tradičně objevují ve spojitosti s černou barvou, bývají „absolutno“ (stejně jako u bílé), „temnota“, „smrt“, „smutek“ a „zlo“. Ludvík Baran také uvádí, že černá barva byla na španělském dvoře po dlouhou dobu barvou vážnosti, důstojnosti a cti¹³⁴. DRAE barvu připodobňuje k uhlí a úplné tmě, dále k ní přiřazuje významy „barvy pleti“, „tmavé barvy“, „špíny“, „kriminalistiky“, „negativního prožitku“, „druhu magie a rituálů“, „neštěstí“, „opálení“, „láskyplného oslovení“ a „ilegality“¹³⁵. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy

¹³² Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹³³ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 289.

¹³⁴ Cf. BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha: SPN, 1978, s. 27.

¹³⁵ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

v češtině též nacházejí významy „provinilý“, „neúspěšný“, „záporný“, „pesimistický“, „nebezpečný“, „těžký“, „nelítostný“ a „neznámý“¹³⁶.

Ve španělském frazeologickém slovníku bylo identifikováno celkem 44 různých slovních spojení obsahujících *negro*¹³⁷. Jak však vidíme v tabulce 6, v *InterCorpu* bylo kvůli nedostatečnému rozsahu možné analyzovat pouze malou část z nich.

Slovní spojení	Počet výskytů	Zachování barvy v překladu	Nejčastější překlad
Mercado negro	26	ano	černý trh
Lista negra	15	ano	černá listina
Bestia negra	10	ano	černá šelma
Humor negro	9	ano	černý humor
Oveja negra	6	ano	černá ovce
Leyenda negra	4	ano	černá legenda
Poner negro (a alguien)	4	ne	dopálit, urazit, otrávit
Peste negra	3	ano	černý mor
Estar negro	2	ne	být vyjevený
Oro negro	2	ano	černé zlato
Trabajar como un negro	2	ne	pracovat do úmoru
Dinero negro	1	ano	peníze načerno
Fumata negra	1	ano	černý kouř
Misa negra	1	ano	černá mše

Tabulka 6: Analýza slovních spojení obsahující *negro* v *InterCorpu*

Ve slovníku opět převažují výrazy, které nejsou v *InterCorpu* obsaženy: *el / lo negro de la uña* (co by se za nehet vešlo, existuje obdobné spojení s adjektivem *blanco*, viz výše), *¡Esa sí que es negra!* (To je ale neštěstí!), *más negro que Tito* (černočerný), *negro sobre blanco* (černé na bílém), *boda de negros* (bujará svatba), *como lavar la cabeza de un negro* (marně se o něco snažit), *cuando no es por berzas, es por hilo negro* (žádat příliš), *de hilo negro* (lakomý), *de noche todos los gatos son negros* (v noci jsou všechny kočky černé), *de pata negra* (velmi kvalitní), *entender lo que el negro del sermón* (vůbec nerozumět), *estorbarle lo negro* (nemít rád čtení), *garbanzo negro* (synonymní užití *oveja negra* - černá ovce), *indiano de hilo negro* (lakomec), *merienda de negros* (galimatýáš), *no distinguir lo blanco de lo negro* (nerozlišovat dobro od zla), *no puede ser el cuervo más negro que sus alas* (nic není tak černé, jak se zdá), *pasar la pena negra* (prožít hroznou bolest), *pasarlas negras* (nést něco špatně),

¹³⁶ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 290.

¹³⁷ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 268.

pena negra (utrpení), *ponerse negro* (rozčítit se), *por su negra honrilla* (pro svou čest), *saberlo hasta los negros* (o zřejmé věci), *sacar lo que el negro del sermón* (nic nepochopit), *señalar / marcar con piedra negra* (odsoudit), *señalar / marcar una fecha con piedra negra* (označit dobu za neblahou), *suerte negra* (smůla), *verse negro para...* (být neschopen...), *vérselas y desárselas negras* (o velmi obtížném úkolu)¹³⁸.

I u frází s černou barvou pozorujeme, že sémantická zatíženost této barvy je velmi silná a v jednotlivých realizacích se projevují různé její konotace, značně vzdálené od původního „barevného významu“.

Frekventované je zde užití *negro* ve významu lidské rasy, ve frazeologii pozorujeme převážně negativní konotace: *como lavar la cabeza de un negro*, *boda de negros*, *entender lo que el negro del sermón*, *merienda de negros*, *saberlo hasta los negros*, *sacar lo que el negro del sermón*.

Negativní významy *negro* jsou ve zkoumaných frázích zcela převažující. Vidíme, že černá barva je ve španělštině skutečně „barvou neštěstí“: *pasarlas negras*, *pena negra*, *suerte negra* apod. Jednoznačně záporný význam nesou také spojení *lista negra*, *bestia negra*, *ovejuna negra*, *leyenda negra*, *poner negro*, *de hilo negro*. Často se černá barva spojuje s negativními emocemi, např. *estar negro*, *ponerse negro*, *verse negro para*. A může též označovat nebezpečí: *peste negra*, v češtině např. *černé neštovice*, *černý kašel*.

Výrazný je i význam „ilegality“ – zde jsou fráze v češtině a španělštině velmi podobné, v obou jazycích má *černá – negro* v daných kolokacích význam „ilegální“: *mercado negro*, *dinero negro*. Oba jazyky mají také společné užití černé pro označení černé magie: *misa negra*.

V některých frázích nabývá černá barva metaforické funkce, je tomu tak např. u *oro negro* (ropa). Podobně v některých spojeních zastupuje *negro* „písmo“: *negro sobre blanco*, *estorbarle lo negro*.

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy poukazují dále na významy, kterých nabývá černá barva ve frazeologických spojeních: „provinilý“ (*černé svědomí*), „špinavý“ (*černé ruce*) – tento význam uvádí u *negro* i DRAE¹³⁹, „tmavý odstín“ (*černé pivo*, *černá káva*), „těžký (práce)“ (*černá metalurgie*), „neznámý“ (*černá díra* – i ve španělštině: *agujero negro*)¹⁴⁰.

¹³⁸ Ibid., překlady uvedené v závorce jsou vlastní, obecné, zvolené na základě výkladu zmíněného slovníku.

¹³⁹ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁴⁰ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 290.

Z analýzy vyplývá, že černá barva je ve španělské frazeologii skutečně barvou negativní, jedinou zřetelnou výjimku ze zkoumaných spojení tvoří fráze *de pata negra*. Problematiku klasické dichotomie bílé a černé zmiňuje Jerzy Szalek. Navzdory typickému stereotypu bílé coby kladné a optimistické barvy a černé coby negativní a pesimistické, se však podle něj tato opozice ve frázích do jisté míry smývá: „al analizar detalladamente las unidades fraseológicas españolas con componente cromático hay que observar que sus significados pueden ser muy diversos y hasta contradictorios.“¹⁴¹ Jako příklad uvádí již zmiňované fráze s bílou barvou, jež dokazují, že tato barva nemusí mít nutně pouze pozitivní konotace: *quedarse en blanco* (mít okno), *estar en blanco* (nemít tušení), *estar sin blanca* (být švorc), *hacer de lo blanco negro* (dělat z bílého černé, plést se), *pasar la noche en blanco* (nespat)¹⁴². Dále však poukazuje na skutečnost, že *negro* je oproti *blanco* značně sémanticky stabilnější a jednotnější, jak jsme ostatně mohli pozorovat výše. Kromě výjimek neutrálního významu fráze obsahující *negro* – *espada negra* (druh meče), *agujero negro* (černá díra), *caja negra* (černá skříňka) – poukazuje na zajímavou skutečnost, že výraz *negro* se v některých latinskoamerických zemích užívá pro oslovení blízké osoby¹⁴³.

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy v české frazeologii poukazují na dva neologismy, které se vymykají obecné sémantice *černé* a *bílé* – *černý kůň*, spojení, které má kladné konotace, znamená „nadějný případ“, a *bílý kůň*¹⁴⁴, fráze, která obsahuje záporné konotace, má význam „při podvodu zneužitý člověk“¹⁴⁵.

Z rozboru frazeologického užití španělských výrazů *blanco* a *negro* vyplývá, že jejich sémantika je velmi podobná sémantice českých výrazů *bílá* a *černá*. Ačkoli jsme českou frazeologii daných slov nezkoumali samostatně dopodrobna, přesto lze pozorovat, že ve španělštině i češtině se ve frázích obsahujících černou barvu v naprosté většině projevují negativní konotace a v obou jazycích má černá barva v ustálených slovních spojeních velké zastoupení. Naproti tomu se v češtině oproti španělštině objevuje bílá barva v menším počtu frází a její význam bývá téměř zcela vždy kladný, ve španělštině je *blanco* zastoupeno ve

¹⁴¹ SZALEK, Jerzy. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. *Studia Romanica Posnaniensia*. Poznaň: UAM, Vol. 32, 2005, s. 90. Vlastní překlad: „při detailní analýze španělských frazeologických jednotek obsahujících barevné označení je třeba si všimnout, že jejich významy mohou být velmi rozdílné a někdy dokonce protikladné.“

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Dvě zmíněné fráze v paralelním korpusu InterCorp nenalezeny.

¹⁴⁵ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 291.

frázích častěji a i když kladný význam převažuje, je zde přítomno i velké množství spojení, jejichž konotace jsou negativní.

5.3 Frazeologická spojení obsahující výraz *rojo* (červený)

V tradičním chápání barev bývá červená spojována se symboly ohně a krve. Pavel Štěpán o této barvě píše: „Na jedné straně je červená vnímána jako barva života, milosti, tepla a plodnosti, na straně druhé jako barva války, ničivé síly ohně, prolévání krve a nenávisti. (...) Jelikož červená barva obecně symbolizuje vzrušení, nový život a přelom, stala se také barvou revoluce, socialismu a komunismu.“¹⁴⁶ S tímto posledním významem se ve španělštině pojí *rojo*, v češtině spíše označení *rudý*¹⁴⁷. DRAE *rojo* připodobňuje barvě krve a zralého rajčete, zmiňuje význam „zlatý“, „rusý“, taktéž zmiňuje spojitost s komunismem a republikánstvím¹⁴⁸.

Španělský frazeologický slovník identifikuje 7 frází obsahujících výraz *rojo*: *al rojo blanco* (rozžhavený do běla), *al rojo vivo* (rozžhavený), *alerta roja* (nejvyšší pohotovost), *farolillo rojo* (poslední závodník), *números rojos* (červená čísla, být v mínusu), *ponerse rojo* (zčervenat, zrudnout), *teléfono rojo* (horká linka)¹⁴⁹.

Z uvedených slovních spojení byla v *InterCorpu*, nalezena pouze 2 – *al rojo vivo* a *ponerse rojo*, která ukazuje tabulka 7.

Slovní spojení	Počet výskytů	Zachování barvy v překladu	Nejčastější překlad
Ponerse rojo	30	ano	zčervenat, zrudnout
Al rojo vivo	21	ne	rozžhavený

Tabulka 7: Analýza slovních spojení obsahující *rojo* v *InterCorpu*

Jak vidno, užití výrazu *rojo* ve španělské frazeologii je oproti dvěma výše zkoumaným barvám – *blanco* a *negro* – výrazně nižší, což mimo jiné svědčí o tom, že je červená barva ve španělském systému základních barev sice umístěna velmi blízko jeho centra, není však zcela ve středu jako ony dvě barvy.

¹⁴⁶ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 20-21.

¹⁴⁷ Více k tématu v kapitole 3.4.

¹⁴⁸ Cf. Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁴⁹ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 348. V závorkách uveden vlastní překlad.

V české frazeologii autorky Věra a Barbara Schmiedtovy u červené barvy zmiňují častý význam „nebezpečí“ – např. *červená* (na semaforu, stejně je tomu ve španělském prostředí), *červená kniha* (seznam živočichů ohrožených vyhubením, jedná se o mezinárodní terminologii, tudíž existuje i ve španělštině termín *libro rojo, lista roja*); dále význam „láska“ – *červená knihovna* (ve španělštině se červená barva v daném významu nevyskytuje, existuje *novela rosa*); také „ohně“ – *červený kohout* (lidový výraz pro požár, ve španělštině obdobné spojení nenalezeno). U rudé barvy autorky komentují významy „revoluce“ – *rudý prapor* (španělsky se v tomto významu užívá slova *rojo*); „lidská rasa“ – *rudoch* (španělsky opět *rojo*, např. *piel roja*); „oficiálnost“ – *rudý koberec* (podle korpusu SYN2015 častější *červený koberec* – 189 výskytů, *rudý koberec* pouze 41 výskytů, španělsky *alfombra roja*)¹⁵⁰.

5.4 Frazeologická spojení obsahující výraz *verde* (zelený)

Pavel Štěpán charakterizuje zelenou barvu jakožto barvu rostlin, života, svěžesti, naděje. Na jednu stranu je zelená často vnímána jako protiklad červené barvy, na stranu druhou může mít podobný symbolický význam – barva života. V islámu má zelená zvláštní postavení, je barvou tělesného i duševního zdraví a moudrosti.¹⁵¹ DRAE zelenou barvu – *verde* – připodobňuje ke svěží rostlině či smaragdu¹⁵².

Ve španělštině se ve frazémeh setkáváme u zelené s mnohými dalšími asociacemi a významy, jak uvidíme dále. Frazeologický slovník uvádí u slova *verde* následující spojení: *darse / pegarse un verde* (užít si něčeho do sytosti), *en verde* (nezralé, v korpusu nalezeno 15 případů, u všech byl však identifikován jiný význam), *estar verde* (být nezralý, nezkušený, složitý, v *InterCorpu* nalezen jeden výskyt *estar verde* ve významu „nezkušený“), *poner verde (a alguien)* (vyčinit někomu, urazit někoho), *ponerse verde* (přejít se), *verde de envidia* (zelený závistí), *verde de rabia* (v *InterCorpu* 2 výskyty, překlad: zelený vzteky), *verde y con asas* (bezpečně, určitě, je to jasné), *verdes las han segado* (nedá se svítit), *a buena hora / a buenas horas, mangas verdes* (pozdě bycha honit), *arder verde por seco* (platit za cizí chyby),

¹⁵⁰ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 292. Přejaty významy a české příklady, komentáře o španělštině jsou vlastní.

¹⁵¹ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 21.

¹⁵² Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

chiste verde (opzlý vtíp), *la vergüenza era verde y se la comió un burro* (nechal trému za dveřmi), *no dejar verde ni seco* (utéci beze stop), *vestido de verde espera* (marná naděje), *viejo verde* (v *InterCorpu* 6 výskytů, překlad: starý chlípník)¹⁵³. Opět se setkáváme s problémem nedostatečné velikosti korpusu, překladovou studii tudíž není možné provést.

V české frazeologii u zelené barvy autorky Věra a Barbara Schmiedtovy poukazují na spojitost s přírodou, na asociaci života. Též zmiňují nové spojení *zelená hranice* (hranice mezi státy, kde není oficiální hraniční přechod, španělsky *línea verde*). V češtině se, stejně jako ve španělštině, objevuje zelená barva ve významu nezralosti (ve smyslu nezralosti mentální a fyzické je od zelené barvy odvozen výraz *zelenáč*). Podle autorek je tato barva barvou volnosti, dokládají to na spojení *mít / dát zelenou něčemu / někomu* (ve španělštině se objevuje ve frázi *dar luz verde*). Jako expandující vnímají význam zelené jakožto „prospívající nebo neškodící životnímu prostředí“ – např. *zelená turistika* (i ve španělštině se setkáváme s výrazem *verde* ve významu „ekologický“, např. *política verde*). S významem „nezralosti“, „nezkušenosti“ se setkáváme ve frazémeh *rozhodovat něco od zeleného stolu a stavět / dělat / vznikat na zelené louce*. Zelená se objevuje též ve spojitosti s armádou (např. *zelené mozky*)¹⁵⁴. V odvození od barvy uniformy má podle Jerzyho Szaleka historický základ i španělské sousloví *a buenas horas, mangas verdes*. Původ spojení sahá až do 15. století, do doby Katolických králů, zelené rukávy odkazují k uniformě Svatého bratrstva (Santa Hermandad). Význam je zde ironický, jelikož bratrstvo údajně obvykle přicházelo s pomocí, když už bylo pozdě.¹⁵⁵

Ačkoli jsme pozorovali řadu slovních spojení, u kterých se zelená barva objevuje ve španělštině i češtině ve stejném či podobném významu, existuje zde i velké množství rozdílů. V české frazeologii se oproti španělské nesetkáváme s užitím *zelené* ve spojitosti s významem „sytosti“ (*ponerse verde*), „hubování“ (*poner verde a alguien*). Nejvýraznější asociací slova *verde*, kterou u české *zelené* nenacházíme, je význam „erotičnosti“, „oplzlosti“ (*viejo verde, chiste verde*). Tuto zvláštnost komentuje i autor Jerzy Szalek. Podle jeho průzkumu vznikl tento význam *verde* až v 18. století, do té doby spojení *viejo verde* mělo pozitivní konotace,

¹⁵³ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 409. V závorkách uveden vlastní překlad.

¹⁵⁴ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 294-5. Přejaty významy a české příklady, komentáře o španělštině jsou vlastní.

¹⁵⁵ SZALEK, Jerzy. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. *Studia Romanica Posnaniensia*. Poznaň: UAM, Vol. 32, 2005, s. 93.

verde zde znamenalo „mladistvý“ a naopak význam „obscénnosti“ nabývala barva červená, *rojo*¹⁵⁶.

5.5 Frazeologická spojení obsahující výraz *amarillo* (žlutý)

Žlutá bývá tradičně vnímána jako barva podzimu, věčnosti, slunce, světla, zlata. Pavel Štěpán zmiňuje odlišná chápání žluté barvy v různých kulturních prostředích: „V Číně je chápána jako opak černé barvy (podobně jako je v naší kulturní tradici jejím opakem barva bílá). Zlatožlutá barva symbolizuje jas a dobro, zatímco barva sírově žlutá je symbolem zla a d'ábla (srov. Goethovy teze). V islámu zlatožlutá barva symbolizuje moudrost a dobrou radu, zatímco bledý odstín žluté představuje zradu. Ve středověku převládaly u žluté barvy negativní významy. Žlutá byla považována za barvu závisti (podobně jako ve starém Egyptě), barvu hanby a ponížení. Byla proto spojována s Židy, heretiky a prostitutkami.“¹⁵⁷ DRAE žlutou barvu vysvětluje podobností se zlatem a žloutkem, zmiňuje význam barvy pleti¹⁵⁸.

Počet frazémů obsahující *amarillo* uvedených ve frazeologickém slovníku je ve srovnání s výše zkoumanými barvami podstatně nižší – jsou zde zaznamenány pouze dva: *prensa amarilla* (*InterCorp* obsahuje 3 výskyty, překlad: bulvární tisk) a *ungüento amarillo* (univerzální mast, přeneseně všelék)¹⁵⁹. Podle DRAE nabývá *amarillo* různé, většinou negativní významy: v Kolumbii a na Kubě může znamenat „zbabělec“, v Peru „stávkokaz“, v různých hispanoamerických zemích označuje rozličné rostliny žlutého zbarvení, dále slovník uvádí spojení *sindicato amarillo* (odborová organizace), *amarillo* může v hovorové řeči též znamenat „žlutá mince“¹⁶⁰. Jerzy Szalek navíc zmiňuje frazém *pasar del rosa al amarillo* (o náhlém zhoršení nálady, *amarillo* má zde negativní význam).

V české frazeologii má *žlutá* rovněž vcelku omezené zastoupení. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy uvádějí spojení *žlutá karta* (z fotbalové terminologie, ve španělštině též *tarjeta amarilla*), *žlutý trikot* (označení nejúspěšnějšího závodníka cyklistických závodů, jedná se o

¹⁵⁶ Ibid. s. 92.

¹⁵⁷ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 21.

¹⁵⁸ Cf. Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁵⁹ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid : Abada, 2007, s. 27. V závorkách uveden vlastní překlad.

¹⁶⁰ Cf. *ibid.*

mezinárodní termín, ve španělštině *maillot amarillo*), *žlutý kov* (metafora zlata, ve španělštině doslovný překlad není běžný)¹⁶¹. Negativní významy *žluté*, které jsou běžné v hovorovém jazyce některých oblastí španělsky mluvícího světa, se v češtině nevyskytují.

5.6 Frazeologická spojení obsahující výraz *azul* (modrý)

Modrá barva bývá obvykle chápána jako barva nebe, vody, božskosti, pravdy, čistoty a věrnosti¹⁶². DRAE připodobňuje *azul* k nebi a moři za slunečného dne¹⁶³. Jazykové pojmenování modré barvy není ani v češtině ani ve španělštině příliš sémanticky bohaté, u naprosté většiny slovních spojení obsahujících modrou barvu se vychází z označení samotné barvy, modrá nenese dodatečný přenesený význam. Ve španělštině je jediný rozšířený význam zaznamenaný DRAE *azul* v mexické španělštině označující policii¹⁶⁴, i zde se ovšem vychází z barevné reality.

Frazeologický slovník u *azul* uvádí následující slovní spojení: *azul de Vergara* (typ modré látky), *banco azul* (v *InterCorpu* jeden výskyt, překlad: modrá židle, místo pro zasedání ministrů), *de oro y azul* (bohatě zdobené, v *InterCorpu* 3 výskyty, všechny však v doslovném významu), *¡El que quiera azul celeste, que le cueste!* (bez práce nejsou koláče), *poner de oro y azul a alguien* (nemilosrdně někoho kritizovat), *príncipe azul* (princ na bílém koni)¹⁶⁵.

V češtině se objevují odlišné frazémy, některé však mají svůj ekvivalent i ve španělštině – *modré barety* (mírové jednotky OSN, španělsky *cascos azules*), *modrá krev* (aristokracie, španělsky *sangre azul*, český výraz má původ ve španělštině), *modrá punčocha* (sufražetka, v češtině označení nelichotivé, anglický původní výraz *despekt* postrádá, ve španělštině ekvivalent nenalezen), *modré pondělí* (vychází z německého *blau*, což může mít i význam „opilý“, modré pondělí totiž někteří řemeslníci trávili tak, že nepracovali a vyspávali z nedělního pití alkoholu; ve španělštině se obdobného názvu neužívá), *modré z nebe* (něco

¹⁶¹ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 298. Přejaty významy a české příklady, komentáře o španělštině jsou vlastní.

¹⁶² Cf. ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 21.

¹⁶³ Cf. Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁶⁴ Cf *ibid*.

¹⁶⁵ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 42. V závorkách uveden vlastní přibližný překlad.

nedosažitelného jako nebe, ve španělštině nejčastěji překládáno jako *luna* – měsíc), *modré džínsy* (překlad původního anglického *blue jeans*, španělsky fonetická podoba španělské výslovnosti anglického termínu: *bluyín*), *modrá knížka* (výraz z doby totality, vojenská knížka, která zprošťovala mládence z důvodu špatného zdravotního stavu povinnosti nastoupit do základní vojenské služby, ve španělštině se doslovný ekvivalent nevyskytuje)¹⁶⁶.

Jak vidno, frazeologie zde není příliš bohatá, přítomnost modré barvy ve zkoumaných frazémeh bývá velmi často dána mimojazykovou realitou, v češtině je tomu ještě více než ve španělštině, kde častěji nacházíme přenesený význam výrazu *azul*.

5.7 Frazeologická spojení obsahující výraz *marrón* (hnědý)

Hnědá je barvou podzimu, půdy, země, dřeva, bývá tradičně vnímána jako barva patriarchální, stará, barva jistoty. Pavel Štěpán zmiňuje, že v antice a ve středověku byla smuteční barvou a že od pozdního středověku nabývá v lidové písni erotických významů¹⁶⁷. Další význam, kromě označení barvy, je její použití pro označení německého fašismu¹⁶⁸. DRAE barvu *marrón* přirovnává ke skořápce kaštanu a srsti veverky¹⁶⁹. V hovorové španělštině je frekventované užití slova *marrón* ve významu „otrava“, „průšvih“.

Frazeologický slovník dokládá pouze dvě spojení obsahující *marrón*: *comerse / tragarse un marrón* (odnést to, odskákat), *línea marrón* (domácí elektrospotřebiče sloužící k zábavě)¹⁷⁰.

U sémantického pole hnědé je ve španělské frazeologii nutné zmínit odstín *pardo*. DRAE tuto barvu připodobňuje k barvě půdy a medvědí kožešiny, která má hnědý až načervenalý nádech, může mít též význam „tmavý“, v některých hispanoamerických zemích je označením

¹⁶⁶ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 296. Přejaty významy a české příklady, komentáře o španělštině jsou vlastní.

¹⁶⁷ Cf. ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 22.

¹⁶⁸ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 298-9.

¹⁶⁹ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁷⁰ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 244. V závorkách uveden vlastní přibližný překlad.

pro mulaty¹⁷¹. Ve frazeologickém slovníku je výraz *pardo* zastoupen vícekrát než *marrón* – *de noche todos los gatos son pardos* (*InterCorp*: jeden výskyt, překlad: „potmě je každá kočka černá“; obměna již zmíněného sousloví *de noche todos los gatos son negros*), (*andar / irse / marcharse*) *de picos pardos* (hýřit, flámovat), *gramática / filosofía / lógica parda* (být mazaný, umění využít špatnou situaci ku svému prospěchu).

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy u hnědé barvy zmiňují pouze jeden frazém, a to *hnědá košile* (označení příslušníků nacistického hnutí, zvláštních příslušníků SA, ve španělštině existuje označení *camisa parda*)¹⁷².

Je patrné, že hnědá barva má ve španělské frazeologii významnější zastoupení než v české. Pozoruhodná je též skutečnost, že ve slovních spojeních se nejčastěji neobjevuje základní označení hnědé barvy, *marrón*, nýbrž *pardo*, což bývá tradičně považováno za odstín *marrón*. Vysvětlení této asymetrie se nachází pravděpodobně v etymologii slov, *pardo* má ve španělštině delší tradici, tudíž se zde více frazeologicky ukotvilo¹⁷³.

5.8 Frazeologická spojení obsahující výraz *morado* (fialový)

Pavel Štěpán fialovou barvu charakterizuje: „Fialová barva se nachází mezi červenou a modrou barvou, proto je symbolem rovnováhy mezi nebem a zemí, duchem a tělem, milostí a moudrostí.“¹⁷⁴ DRAE výraz *morado* popisuje jako barvu mezi červenou a modrou¹⁷⁵.

Ve španělské frazeologii nacházíme 2 spojení s výrazem *morado*: *ponerse morado* (obměna *ponerse verde*, znamená „přejít se“), *pasarlas moradas* (mít trampoty)¹⁷⁶. U dalších odstínů fialové byl nalezen jeden další frazém: *erudito a la violeta* (o člověku předstírajícím vzdělanost)¹⁷⁷.

¹⁷¹ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁷² Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 298-9. Přejaty významy a české příklady, komentáře o španělštině jsou vlastní.

¹⁷³ STALA, Ewa. Los nombres de colores en el español de los siglos XVI-XVII. [online]. [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/los-nombres-de-los-colores-en-el-espanol-de-los-siglos-xvi-xvii/003da84a-a02e-11e1-b1fb-00163ebf5e63.pdf>. s. 118-119.

¹⁷⁴ ŠTĚPÁN, Pavel. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004, s. 22.

¹⁷⁵ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁷⁶ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 259. V závorkách uveden vlastní přibližný překlad.

¹⁷⁷ Ibid. s. 413.

V češtině existuje pouze jedno frazeologické spojení obsahující *fialovou*, a tím je *fialový hnus* (pejorativní označení, intenzifikace, ve španělštině obdobné spojení neexistuje).

Malá zapojenost fialové barvy ve španělské i české frazeologii potvrzuje naše tvrzení o vzdálenosti této barvy od centra barevného systému obou jazyků.

5.9 Frazeologická spojení obsahující výraz *rosa* (růžový)

Růžová barva vzniká smícháním červené a bílé a tradičně bývá považována za barvu dívčí, barvu něžnosti a romantiky¹⁷⁸. DRAE vysvětluje výraz *rosa* ve svém barevném významu jako velmi bledou červenou, mající barvu růže¹⁷⁹. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy zmiňují významy „radostný“, „šťastný“, „příjemný“ a „optimistický“¹⁸⁰.

Frazeologický slovník uvádí pouze jeden frazém obsahující *rosa* ve významu růžové barvy: *verlo todo de color de rosa* (v *InterCorpu* dva výskyty, překlad: „vidět všechno růžově“). Můžeme též připojit termín *novela rosa* (milostný román). U varianty *rosado* není uvedeno žádné spojení¹⁸¹.

V české frazeologii u *růžové* autorky Věra a Barbara Schmiedtovy zmiňují frazémy *vyspat se do růžova* (obdobné spojení ve španělštině není běžné), *malovat (si) svět růžovými barvami* (ve španělštině též *pintar el mundo de color de rosa*), *probudit se s růžovou náladou* (obdobné spojení ve španělštině není běžné), *vidět svět růžovými brýlemi* (španělsky méně časté *ver el mundo a través de gafas rosas*), *lakovat něco na růžovo* (přikrašlovat, španělsky *pintar algo de color de rosa*).

Ačkoli je počet frazémů obsahující růžovou barvu ve srovnání s kupříkladu barvou fialovou o něco vyšší, pokud se podíváme na „růžové frazémy“ z hlediska počtu významů, tyto nejsou rozmanité, *růžová – rosa* se vždy objevuje ve smyslu „optimistický“, „naivní“, „příjemný“ (ve španělštině navíc „milostný“). Proto lze podpořit názor o vzdálenosti růžové barvy od centra základních barev v obou jazykových systémech.

¹⁷⁸ Cf. BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha: SPN, 1978.

¹⁷⁹ Cf. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁸⁰ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 299.

¹⁸¹ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid : Abada, 2007, s. 350.

5.10 Frazeologická spojení obsahující výraz *naranja* (oranžový)

Oranžová barva je barevný odstín červenožluté, v češtině ani španělštině není symbolika této barvy nikterak bohatá, v některých jiných zemích však ano, jedná se o národní barvu Nizozemska, o barvu indického hinduismu, je symbolem židovských osadníků v Pásmu Gazy¹⁸². DRAE připodobňuje barvu k barvě zralého pomeranče (jak napovídá již samotný španělský název barvy)¹⁸³.

Ve frazeologickém slovníku nebylo identifikováno žádné spojení obsahující výraz *naranja* v nebarevném významu¹⁸⁴. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy uvádějí pouze jeden neologismus obsahující *oranžovou*, a tím je spojení *oranžová revoluce* (revoluce na Ukrajině v roce 2004, španělsky *Revolución naranja*). Tedy jedinou asociací v obou jazycích je ve frazeologii oranžové barvy termín přejatý z cizího jazyka.

Nedostatek frazeologické zapojenosti oranžové barvy v obou jazycích opět svědčí o vzdálenosti od centra základních barev, *oranžová – naranja* se nachází zcela na periférii, je možné uvažovat i o začlenění do lexikalizovaných barevných odstínů.

5.11 Frazeologická spojení obsahující výraz *gris* (šedý / šedivý)

Ludvík Baran píše, že jelikož se šedá barva skládá z barvy černé a bílé, bývá považována za barvu „prostřední“, barvu spravedlnosti. V lidových představách šedá barva odpuzuje duchy a mrtvé a v křesťanské tradici symbolizuje zmrtvýchvstání¹⁸⁵. DRAE barvu *gris* připodobňuje k popelu a oceli a zmiňuje, že může mít též význam „nezajímavý“, „zatažený“, „studený“ a v hovorově španělštině se jí v minulosti označovali policisté¹⁸⁶. Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy u šedé / šedivé barvy píší o významu „nudný, nevýrazný, neosobitý“ – častěji *šedivý*, „pololegální“ – častěji *šedý*¹⁸⁷.

¹⁸² Cf. BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha: SPN, 1978.

¹⁸³ Cf. Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁸⁴ Cf. CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 266.

¹⁸⁵ Cf. BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha: SPN, 1978.

¹⁸⁶ Cf. Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

¹⁸⁷ Cf. SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 297.

Ve frazeologickém slovníku jsou uvedena tři slovní spojení obsahující výraz *gris*: *eminencia gris* (v *InterCorpu* 5 výskytů, překlad: šedá eminence), *materia gris* (v *InterCorpu* 6 výskytů, překlad: šedá kůra; slovník uvádí význam „intelligence“), *sustancia gris* (mentální schopnosti)¹⁸⁸. U posledních dvou sousloví vidíme, že slovo *gris* může mít i jiné konotace než ty, které byly uvedeny výše zmíněnými zdroji.

Autorky Věra a Barbara Schmiedtovy uvádějí hned několik českých sousloví obsahující *šedou* ve významu „nudný, nevýrazný“ – např. *šedivý průměr* (obdobné spojení není ve španělštině běžné), *šedivá masa* (ve španělštině např. *multitud gris*), *šedá zóna* (jedná se o nové slovní spojení, používá se jako označení většiny národa, která stála v době normalizace stranou a nevyjadřovala svůj názor, ve španělštině též existuje doslovný překlad spojení *zona gris*, užívá se však v odlišných kontextech, může např. nabývat významu „pololegální“). S významem „pololegální“ se setkáváme i v české frazeologii – např. *šedá ekonomika* (španělsky *economía gris*). Autorky též komentují existence frazému *šedá eminence* (někdo, kdo ovlivňuje dění, skrytý za jiného činitele, španělsky *eminencia gris*).

U české a španělské frazeologie obsahující slova *šedá* / *šedivá* a *gris* jsme nepozorovali žádné markantní významové rozdíly, pouze je třeba podtrhnout odlišnost v češtině, kde jsou možné dvě varianty pojmenování barvy a ve frazémehch není vždy možné je libovolně zaměňovat. Na základě poměrně vysokého počtu frazeologických spojení obsahující šedou barvu lze tvrdit, že je tato barva v obou jazycích blíže centru systému základních barev, v češtině však o něco blíže než ve španělštině.

U ostatních označení barev jsme nenalezli žádné frazeologické využití, což podporuje názor, že nemohou být zařazeny mezi základní barvy.

¹⁸⁸ Cf. CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid : Abada, 2007, s. 185.

6. Barvy a emoce

Jak vyplývá z předchozí frazeologické analýzy, označení jednotlivých barev s sebou nesou velké množství nebarevných významů. Tyto významy jsou často nějak emočně zatíženy, konkrétní barvy se často spojují s některou emoci, některé barvy tíhnou k pozitivním konotacím, jiné k negativním. Na základě korpusové rešerše se pokusíme nastínit, které barvy se nejčastěji pojí s kterými emocemi.

Zaměříme se na spojení „barva“ + „emocí“ (např. *zelený vzteky*, popř. *zezelenat vzteky*), ve španělštině „color“ + *de* „emoción“ (např. *verde de rabia*). Jsme si vědomi, že tyto způsoby vyjádření spojení barev s pocity jsou jen jednou z mnoha možných variant, přesto nám snad poslouží k určení hlavních tendencí. Pro tyto účely použijeme korpusy *SYN2015* a *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) 1,20 G*. Zaměříme se na kolokace daných výrazů, atributem bude lemma, budeme vyhledávat v rozsahu od -1 do 0 na základě řazení podle T-score.

Při pokusu vyhledat spojení s emocemi jsme narazili na přítomnost barev pouze u některých z nich. Např. u nenávisti, strachu, radosti a dalších jsme nezjistili žádné tendence k vázání se na barvy.

V tabulkách 8–10 předkládáme některá slovní spojení obsahující emoce pojící se s barvami.

Vzteky	Počet	De rabia	Počet
rudý	18	rojo (červený)	20
zrudnout	12	pálido (bledý)	3
bledý	6	verde (zelený)	3
bílý	5		
fialový	4		
brunátný	3		
sinalý	3		

Tabulka 8: Barevná slovní spojení obsahující *vzteky* / *de rabia*

Jak vidno, repertoár barevných adjektiv spojovaných s emoci *vzteku* je bohatší v češtině. Vidíme, že ve frazeologii se častěji uplatňuje výraz *rudý* než *červený*. Důvodem je zřejmě větší expresivnost *rudé*. Snaha o zdůraznění dramatickosti vede k užití adjektiv jako *fialový* a *brunátný*. Naproti červeným a fialovým odstínům stojí odstíny bílé, výrazy *bledý*, *bílý* a *sinalý* zde mají oproti zmíněným označením funkci antonymní. Ve španělštině se s výrazem *de rabia* v korpusu pojí pouze tři adjektiva, ekvivalentem českých červených odstínů je *rojo*, bílým

odstínům souhrnně odpovídá *pálido*. Barva, se kterou se v českých spojeních nesetkáváme, je *verde*, jež je dokonce uvedena ve frazeologickém slovníku¹⁸⁹.

Další emocií, kterou se zabýváme, je závist:

Závistí	Počet	De envidia	Počet
(z)blednout	34	verde (zelený)	38
zezelenat	9	palidecer (zblednout)	26
zelený	3	rojo (červený)	3

Tabulka 9: Barevná slovní spojení obsahující *závistí* / *de envidia*

Zatímco v češtině je jasná preference *(z)blednout*, ve španělštině je častější užití zelené barvy, spojení *verde de envidia* je dokonce uvedeno ve frazeologickém slovníku¹⁹⁰. Okrajově je ve španělštině užití červené barvy, vzhledem k počtu výskytů se jedná o spojení zcela volně a lze konstatovat, že v obou jazycích se s emocií závistí nejvíce asociují barvy *zelená* a *bledá* (realizovaná ve slovesné formě).

Studem	Počet	De vergüenza	Počet
(z)rudnout	11	rojo (červený)	31
(z)červenat	6	enrojecer (zčervenat)	8
zrudlý	4	palidecer (zblednout)	4
rudý	4	sonrojar (zčervenat)	4

Tabulka 10: Barevná slovní spojení obsahující *studem* / *de vergüenza*

U studu v obou jazycích dominuje červená barva. Příčinu této skutečnosti je možné najít v mimojazykové realitě. V češtině opět pozorujeme preferenci expresivnějšího výrazu *rudý* nad obecnějším výrazem *červený*. Jediným nezvyklým spojením je španělské *palidecer de vergüenza*, což je, uvážíme-li frekvenci, spojením sporadickým, vzniklým volně.

Předchozí tři tabulky sloužily k nástinu emocií, které se nejčastěji pojí s barvami. Nyní se podíváme na problematiku z opačného konce. Pokusíme se zkoumat obdobná spojení, avšak tentokrát se zaměříme na samotné barvy. Získáme tak přibližný obrázek o tom, jaké emoce, v rámci daných spojení, konkrétní barvy nejvíce charakterizují a pravděpodobně tak narazíme i na další emoce, mnohdy do jisté míry synonymních těm již zkoumaným.

¹⁸⁹ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 409.

¹⁹⁰ Ibid.

Opět budeme vycházet z korpusů *SYN2015* a *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) 1,20 G*. Postup bude takový, že např. u červené barvy zadáme lemmata možných odstínů, popř. zahrneme i slovesné tvary (CQL dotaz: [lemma="rudý" | lemma="červený" | lemma=".*rudnout" | lemma=".*červenat"], pro zobrazení spojení typu *zrudnout studem* použijeme pozitivní filtr pro instrumentál a následně zkoumáme kolokace v rozsahu od 0 do 1 seřazena podle T-score. Podobný postup aplikujeme i pro španělskou část výzkumu, zde však zadáme navíc předložku *de*, vzniká dotaz typu [lemma="rojo" | lemma="enrojecer" | lemma="sonrojar" | lemma="colorado" | lemma="encarnado"] [word="de.*"] a pak již obdobným způsobem analyzujeme kolokace, zde v rozsahu od 0 do 2 (kvůli přítomnosti členů), provedeme zpětnou kontrolu, zda se u nalezených výrazů nejedná o šumy.

Nejčastější barvou, která se pojí s emocemi, je červená:

Rudý, červený, (z)rudnout, (z)červenat	Počet	Rojo, colorado, encarnado, enrojecer, sonrojar	Počet
studem	21	vergüenza (studem)	59
hanbou	11	rabia (vztekem)	23
vztekem	11	furia (zlostí)	12
zlostí	9	envidia (závistí)	5
hněvem	8	cólera (zlostí)	4
vzrušením	6	alegría (radostí)	3
rozpaky	6		
rozhořčením	3		
rozčilením	3		

Tabulka 11: „Červené“ fráze s emocemi

Jak vidíme, nejčastější emocií pojící se s červenou barvou je v obou jazycích *stud* (v češtině realizováno také v podobě výrazu *hanba*), též je zde zastoupena již komentovaná *zlost*, *vztek* (rovněž *hněv*, *rozhořčení*, *rozčilení*, ve španělštině *rabia*, *furia*, *cólera*). V češtině navíc nacházíme spojení s emocemi *vzrušení*, *rozpaky*, neobjevuje se zde však ekvivalent španělského spojení se *závistí* (*envidia*) ani *radostí* (*alegría*).

Bílý, bledý, (z)bělat, (z)blednout, sinalý, (ze)sinat	Počet	Blanco, pálido, palidecer	Počet
závistí	34	envidia (závistí)	29
hněvem	5	vergüenza (studem)	4
vztekem	4		
strachem	4		
hrůzou	3		

Tabulka 12: „Bílé“ fráze s emocemi

V češtině jsou, jak vidíme v tabulce 12, asociace bílých odstínů s emocemi hojnější. Společné má se španělštinou nejčetnější zastoupení spojení s emocí *závisti* (*envidia*). V češtině je časté spojení *blednutí* s pocitem děsu (*strach, hrůza*), ale také zloby (*hněv, vztek*), nezvyklé by bylo spojení *zblednout studem*, jež se ve španělštině objevuje v podobě *palidecer de vergüenza*. Ve španělštině jsme se potýkali s velkým množstvím šumů, což bylo způsobeno existencí fráze *ser el blanco de...* (*být terčem...*), např. *risa, ira, esperanza* atd.

Zelený, (ze)zelenat	Počet	Verde de	Počet
závistí	14	envidia (závistí)	42
		celos (žárlivostí)	4

Tabulka 13: „Zelené“ fráze s emocemi

Z tabulky vyplývá, že zatímco v češtině můžeme zezelenat pouze závistí, španělsky mluvící jedinci občas zelenají i žárlivostí. Se žárlivostí nebylo v češtině nalezeno žádné spojení obsahující označení barvy.

V češtině byla u ostatních barev nalezena spojení vyjadřující emoci pouze sporadicky. *Brunátný zlostí* mělo četnost 4 výskytů, *zešedivět hrůzou* zde mělo frekvenci 3 výskytů. U ostatních barev (např. *černá, žlutá, modrá, růžová, oranžová, fialová, hnědá* atd.) v rámci zkoumaných výrazů nebyla identifikována žádná souvislost s emocemi. Ve španělštině nebyla, kromě již zmíněných, nalezena žádná další spojení barev s emocemi.

Je zjevné, že preference červených a bílých barev má své vysvětlení v mimojazykové realitě, volba právě těchto barev je z části zapříčiněna skutečnou změnou barvy tváře proživatele v důsledku pocíťované emoce.

Z analýzy vyplývá, že v obou jazycích, až na zanedbatelné výjimky (např. *rojo de alegría*), se barvy pojí pouze s negativními emocemi, nejčastěji se *vztekem, studem* a *závistí*.

7. Barevná přirovnání

V této části se pokusíme blíže zkoumat, jací jsou v českém a španělském jazyce hlavní zástupci jednotlivých základních barev, jaké objekty jsou jejich nejčastějšími asociacemi. K tomu nám poslouží korpusová studie přirovnání pojících se s danými barvami.

František Čermák definuje přirovnání: „ustálené a idiomatické pojmenování sloužící k označení a hodnocení (především) podobnostního vztahu mezi jménem (substantivem), určeným v konkrétním textu, a předem daným modelem.“¹⁹¹ Právě tyto ustálené modely pak určují obecné vnímání daného pojmu. Prostřednictvím zkoumání přirovnání můžeme zjistit, jak jsou dané barvy percipovány mluvčími konkrétního jazyka a nakolik je v tom ovlivňuje kulturní prostředí, v němž žijí. Přirovnání tak lze rozdělit na lexikalizovaná, tedy ta, u nichž proběhlo frazeologické ustálení, a na přirovnání volná, která vznikají tak, že si konkrétní mluvčí do daného modelu tvořivě dosazuje své asociace a vytváří tak vlastní originální přirovnání. Hranice mezi tímto rozdělením je však velmi volná a mnohdy bývá obtížné určit míru fixace daného spojení.

Mario García Page-Sánchez ve svém článku „Los nombres de colores y el sustantivo color“ konstatuje, že některá přirovnání jsou tak častá, že se z nich tvoří nová označení barevného odstínu. Z velmi běžného přirovnání typu *verde como la esmeralda* (zelený jako smaragd) tak vzniká označení odstínu *verde esmeralda* (smaragdově zelená).¹⁹²

Za účelem zkoumání přirovnání pro českou část využijeme synchronní korpus *SYN2015*. U španělské části bohužel není možné použít žádný z korpusů vytvořených RAE pro nedostatek vyhledávacích nástrojů při zkoumání kolokací a nevyhovující rozhraní. Proto u španělských přirovnání budeme vyhledávat v korpusu webových textů *Araneum Hispanicum Maius (Spanish, 15.04) 1,20 G*, s nímž je možné pracovat ve stejném rozhraní jako u *SYN2015*, tedy KonTextu, a užívat tak týchž nástrojů. Je však nutné mít na paměti, že se jedná o jiný typ textů, který bývá stylisticky chudší a může se zde vyskytovat vysoké procento chyb.

Postupovat budeme tak, že zadáme CQL dotaz v podobě: [lemma=“barva“][word=“jako / como“], poté určíme nejčastější kolokace v rozsahu od 0 do 2 a podle T-score vytvoříme seznam nejfrekventovanějších kolokací, odstraníme šumy a identifikujeme nejčastější výrazy, ke kterým jsou dané barvy přirovnávány. Tento typ zadání

¹⁹¹ ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1, Přirovnání*. Praha: Leda, 2009, s. 486.

¹⁹² GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario. Los nombres de colores y el sustantivo «color» morfología y sintaxis. *Thesaurus : Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 45/2, 1990, s. 307.

dotazu zřejmě neodhalí všechny možnosti tvorby přirovnání v obou jazycích, mohou nám uniknout víceslovná spojení, mohou se zde projevit šumy, i přesto však snad budeme schopni odhalit hlavní tendence.

Z popsané analýzy vzniká tabulka 14.

Bílý jako	Počet	Blanco como	Počet	Černý jako	Počet	Negro como	Počet
stěna	44	nieve (sníh)	237	uhel	51	noche (noc)	94
sníh	37	leche (mléko)	50	noc	41	carbón (uhlí)	80
křída	29	papel (papír)	20	saze	10	azabache (gagát)	28
papír	11	cal (vápno)	10			ébano (eben)	25
mléko	10					pez (smola)	12

Červený jako	Počet	Rojo como	Počet	Zelený jako	Počet	Verde como	Počet
rak	5	sangre (krev)	129	moře	7	espinacas (špenát)	14
krev	3	tomate (rajče)	105	tráva	3	brócoli (brokolice)	13
Rudý jako		fuego (oheň)	27				
rak	15	vino (víno)	14				
krev	15						

Žlutý jako	Počet	Amarillo como	Počet	Modrý jako	Počet	Azul como	Počet
slunce	3	limón (citron)	6	nebe	14	cielo (nebe)	46
		oro (zlato)	6	moře	10	mar (moře)	35
		sol (slunce)	6	obloha	5		
				oči	5		

Tabulka 14: Přirovnání obsahující barvy v českém a španělském jazyce

U barev *bílé – blanco* a *černé – negro* jsme zahrnuli pouze příklady, u nichž byl minimální počet výskytů v korpusu 10, u dalších barev jsme však pro obdržení výsledků byli nuceni zařadit i přirovnání s nižší frekvencí. Přirovnání s barvami *růžová, oranžová, šed(iv)á* nezkoumáme kvůli velmi nízkému počtu výskytů.

U přirovnání s *bílou* lze za lexikalizovaná přirovnání považovat všech pět: *bílý jako stěna, sníh, křída, papír, mléko*. Tato jsou i doložena ve *Slovníku české frazeologie a idiomatiky 1. Přirovnání*¹⁹³, často zde však alternuje *bílý* s adjektivem *bledý*, u přirovnání s výrazem *stěna* je uvedeno pouze adjektivum *bledý*. U většiny je navíc možné vynechat výraz *bílý*, přirovnání jsou tedy vžitá natolik, že u přirovnávaných objektů je bělost vnímána jako jeho základní vlastnost a i když slovo *bílý* vynecháme, adresát sdělení bude s největší pravděpodobností vědět, k jakému atributu odkazujeme.

¹⁹³ ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1, Přirovnání*. Praha: Leda, 2009.

Bohužel kvůli typu řazení hesel není ve slovníku možné vyhledat všechna přirovnání obsahující *bilý*, hesla jsou řazena abecedně podle komponentů, k nimž se přirovnává. Proto u nalezených přirovnání v korpusu ověřujeme jejich existenci, potažmo lexikalizaci, ve frazeologickém slovníku, opačnému směru se však nevěnujeme.

Ve španělských přirovnáních s výrazem *blanco* vidíme, že prototypičtí představitelé bílé barvy jsou zde téměř totožní jako v českém jazyce. Jediným výrazem, který jsme nepozorovali v češtině, je *cal* (vápno). Nejčastější přirovnání *bílé* v češtině, *bílý jako stěna*, se nachází i ve španělštině (*blanco como la pared*), v korpusu má frekvenci 6 výskytů, a zdá se, že je do značné míry lexikalizováno, je uvedeno i ve španělském frazeologickém slovníku¹⁹⁴. Naopak nejčastější přirovnání zahrnutá v korpusu ve slovníku nalezena nebyla.

Je zajímavé, že v obou jazycích se tato přirovnání v naprosté většině vztahují k osobě, což je nejspíše důvodem toho, proč se v českém frazeologickém slovníku tolikrát zaměňuje s výrazem *bledý*.

Přirovnání s *černou* a *negro* vykazují mnoho podobností. V češtině máme lexikalizované spojení *černý jako uhel* (nejčastěji o vlasech či očích, ale také o spáleném mase), *černý jako noc* (o člověku, vlasech, očích, řídce o zločinu, zlé myšlence)¹⁹⁵, spojení *černý jako saze* ve slovníku obsaženo není, jedná se tedy spíše o volné přirovnání. Ve španělštině se paralelně vyskytuje rovněž lexikalizovaná přirovnání *negro como la noche, el carbón*. Navíc zde nacházíme spojení *negro como el ébano*¹⁹⁶, jež se vyskytuje i v češtině (*černý jako eben*), ovšem ne v takové míře. V češtině by bylo nezvyklé užití překladu španělského obvyklého přirovnání *negro como el azabache* (černý jako gagát) spojení *negro como la pez* (černý jako smůla / smola) se nachází i v češtině, korpus zahrnuje 3 výskyty varianty s výrazem *smůla* a 3 s výrazem *smola*.

U černé barvy jsou tedy v obou jazycích vyzdvihovány stejné asociace, jediný výrazný rozdíl jsme našli ve španělštině u výrazu *azabache*. Pokud se zabýváme dichotomií *bílé* a *černé*, často narazíme na tvrzení, že *bílá* reprezentuje den, zatímco *černá* je symbolem noci. V přirovnání se však tato asociace projevuje pouze u *černé* (*černý jako noc / negro como la*

¹⁹⁴ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 52.

¹⁹⁵ Existence těchto spojení ověřena ve frazeologickém slovníku: ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1, Přirovnání. Praha: Leda, 2009.

¹⁹⁶ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007, s. 268.

noche), je zajímavé, že u přirovnání s výrazem *den* se projevuje pouze adjektivum *jasný / claro* a nikoliv *bílý / blanco*.

Příměry s *červenou* jsou v češtině méně častá než s *rudou*, přičemž se obě adjektiva spojují se stejnými výrazy, a sice se slovy *rak* a *krev*. Obě spojení jsou přítomna ve frazeologickém slovníku¹⁹⁷. U výrazu *krev* je preferováno adjektivum *rudý*, u výrazu *rak* adjektivum *červený*. V korpusu má více zástupců *rudá*, možným vysvětlením je větší expresivita přirovnání s tímto atributem.

S výrazem *rojo* se pojí též přirovnání se slovem *sangre* (krev), navíc zde pozorujeme stejné asociace, jaké zmiňuje i DRAE (viz výše), těmi jsou *tomate* (rajče), *fuego* (ohně, frazeologický slovník přirovnání uvádí obdobné *mít vlasy rudé jako oheň*¹⁹⁸, v korpusu však neobsaženo). Dále se v korpusu objevuje příměr *rojo como el vino*. Ačkoli frazeologický slovník neuvádí žádné z uvedených spojení, lze první dvě z nich díky jejich velké četnosti a ustálenosti označit za přirovnání lexikalizovaná.

U přirovnání se *zelenou* se v korpusu objevují pouze dva výrazy. První – *moře* – je celkem udivující, vzhledem k tomu, že *moře* bývá tradičně spojováno s barvou modrou. Naopak příměr *zelený jako tráva* lze označit jako prototypický, asociace zelené barvy s travinou je velmi časté. Ani jedno z obou přirovnání není zaznamenáno ve slovníku.

Španělská přirovnání s *verde* jsou odlišná od českých, nalezené příměry patří oba do kategorie zeleniny – *espinacas* (špenát) a *brócoli* (brokolice). Je zajímavé, že DRAE nezmiňuje ani jeden z výrazů pro vysvětlení zelené barvy a naopak výrazy zde přítomné – *hierba*, *esmeralda* – nejsou obsaženy v korpusu. Ani jedno ze zmíněných přirovnání není obsaženo ve frazeologickém slovníku, míra jejich lexikalizace je tedy zřejmě velmi nízká.

Přirovnání se *žlutou* bylo v korpusu nalezeno pouze jedno, a sice *žlutý jako slunce*. Tento příměr nebyl ve frazeologickém slovníku zaznamenán, jedná se tedy spíše o přirovnání volné, vzniklé na základě fantazie konkrétních mluvčích.

Španělská přirovnání s *amarillo* jsou o něco málo bohatší, kromě ekvivalentního *sol* (slunce), se zde nachází *limón* (citron) a *oro* (zlato). Spojení se *žluté* s výrazem *zlato* není cizí ani češtině, připomeňme zmiňovaný frazém *žlutý kov*, jejímž významem je právě *zlato*. Ani

¹⁹⁷ ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1, Přirovnání. Praha: Leda, 2009.

¹⁹⁸ *Ibid.*

ve španělštině nejsou, soudě dle frazeologického slovníku¹⁹⁹, přirovnání se žlutou barvou lexikalizována.

Poslední zkoumanou barvou obsaženou v přirovnáních je **modrá**. Nejčastější spojení, *modrý jako nebe*, je přirovnáním lexikalizovaným, je zahrnuto ve frazeologickém slovníku, ostatní spojení – *moře, oči* (vždy nějak rozvity, např. *oči dítěte, oči našich babiček*), ani synonymní *obloha* – v něm obsažena nejsou. Příklad *modrý jako moře* má pouze o 3 výskyty více než zmiňovaný *zelený jako moře*.

Ve španělských příměrech s výrazem *azul* se objevují dva ekvivalenty českých přirovnání – *cielo* (nebe), *mar* (moře). Je tedy zřejmé, že se jedná o všeobecně rozšířené prototypy, které jsou společné napříč různými jazyky. Ačkoliv vysoká frekvence těchto spojení napovídá, že se jedná o spojení lexikalizovaná, frazeologický slovník je neuvádí.

¹⁹⁹ CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada, 2007

8. Závěr

Závěrem se pokusíme shrnout poznatky, k nimž jsme dospěli v celé naší práci.

V první části o základních barvách jsme pomocí analýzy etymologie a morfologie daných výrazů doplněnou korpusovým výzkum došli ke konkluzi, že systémy základních barev ve španělském a českém jazyce jsou značně podobné, až na pár rozdílů. V obou jazycích se v samém centru nachází *bílá – blanco* a *černá – negro*, po nich následuje *červená – rojo*, dále *zelená – verde*, *žlutá – amarillo* a *modrá – azul*. K barvám blízkým barevnému centru jsme v češtině navíc zařadili *hnědou* a *šedou*. Jako barvy vzdálené od centra, blížící se téměř lexikalizovaným barevným odstínům jsme definovali *fialovou – morado*, *růžovou – rosa* a *oranžovou – naranja*, ve španělštině navíc *marrón* a *gris*.

Český systém barev se vyznačuje významností *rudé* (ve španělštině je červená a *rudá* zastoupena jediným výrazem *rojo*) a dvojí formou *šedý / šedivý* (ve španělštině pouze *gris*). Oproti tomu španělský systém má důkladnější rozlišování *morado / violeta* (v češtině bývají oba výrazy překládány jako *fialový*) a jsou zde dvě možnosti označení růžové barvy, *rosa* a *rosado*.

Univerzalistická teorie byla potvrzena též na základě zkoumání české a španělské toponymie. Čím četnější bylo zastoupení daných barev v místních a pomístních jménech, tím blíže se nacházela centru základních barev.

Ve frazeologické části jsme zkoumali, jaké významy se ve frazémeh a idiomech přiřazují k daným barvám. Při srovnání slovních spojení obsahujících výrazy *bílý – blanco* jsme pozorovali hlavní rozdíl v častějším spojování španělského *blanco* s negativními významy. U výrazů s černou barvou byly dle očekávání v drtivé většině identifikovány negativní významy, ve španělštině se ve frázích často setkáváme s označením *negro* ve smyslu „lidské rasy“. U červené barvy je ve srovnání s bílou a černou podstatně méně ustálených slovních spojení, často se spojuje s „komunismem“, označuje „nebezpečí“, v češtině se navíc oproti španělštině nachází ve významu „láska“. Španělská frazeologie zelené barvy se vyznačuje významem „obscénnosti“, který v češtině nenacházíme. Oba jazyky disponují řadou spojení, která znamenají „nezralost“, „ekologie“ či „volnost“. Žlutá i modrá barva je oproti předchozím barvám v obou jazycích z frazeologického hlediska chudší. U hnědé barvy jsme ve španělštině narazili na zajímavé zjištění, že ve frazeologii má větší zastoupení výraz *pardo* než označení základní barvy *marrón*. Oproti češtině španělský výraz *marrón* nabývá významu „otrava“. U dalších barev jsme pozorovali klesající tendenci ve využití ve frazeologii, pokud se barva

vyskytovala ve více spojeních, pak většinou měla totožný či podobný význam. Tak tomu je např. u označení růžové barvy, jejím nejčastějším významem je „příjemný“ a „optimistický“, u šedé barvy zase význam „nevýrazný“, „nudný“. U označení fialové jsme našli velmi málo spojení, u oranžové téměř žádné. Potvrdila se tak teorie o tom, že jedním z důkazů základovosti barvy je její zapojení ve frazeologii.

Dále jsme též zkoumali, jaké barvy se pojí s emocemi v českém a španělském jazyce. V obou jazycích bylo v daném kontextu nejčastější užití odstínů červené, bílé a v menší míře i zelené barvy. Dospěli jsme k závěru, že s barvami se nejčastěji pojí negativní emoce, jako např. stud, vztek či závist.

V poslední části práce jsme se zaměřili na přirovnání obsahující barvy, čímž jsme zjišťovali prototypické zástupce daných barev. V českých a španělských příměrech jsme pozorovali mnoho podobností a pouze pár výraznějších rozdílů. Mezi ně patří např. španělské spojení *negro como el azabache, rojo como el tomate, rojo como el fuego*. U přirovnání se zelenou barvou jsme nenašli žádné spojení společné oběma jazykům. U českých příměrů jsme u červené barvy pozorovali, že častější je užití označení *rudý* pro větší expresivnost. Celkově je možné konstatovat, že české a španělské jazykové prostředí jsou si celkem blízká, proto se zde asociace spojené s barvami tak podobají.

Résumé

Tato práce se zabývá pojetím barev ve španělském a českém jazyce. Po úvodní kapitole přinášíme vhléd do možností studia tematiky barev, nastiňujeme, v jakých kontextech se barvy nejčastěji zkoumají.

Ve třetí kapitole se zaměřujeme na pojetí základních barev. Vycházíme z univerzalistické teorie, opíráme se o data získaná jak z korpusů jednojazyčných (*CORPES XXI*, *Araneum Hispanicum Maius*, *SYN2015*), tak i z korpusu paralelního (*InterCorp*). Na základě rozboru etymologie, sémantiky a morfologie určujeme, jaké postavení zkoumané označení barvy zaujímá v systému barev daného jazyka. Následně určujeme rozdíly v základních barvách v českém a španělském jazyce.

Ukazuje se, že pojetí základních barev ve zkoumaných jazycích se příliš neliší. Dospěli jsme k závěru, že v obou jazycích se v samém centru nachází *bílá* – *blanco* a *černá* – *negro*, po nich následuje *červená* – *rojo*, dále zaujímají důležité postavení barvy *zelená* – *verde*, *žlutá* – *amarillo* a *modrá* – *azul*. K barvám blízkým barevnému centru jsme v češtině navíc zařadili *hnědou* a *šedou*. Jako barvy vzdálené od centra, blížící se téměř lexikalizovaným barevným odstínům, jsme definovali *fialovou* – *morado*, *růžovou* – *rosa* a *oranžovou* – *naranja*, ve španělštině navíc *marrón* a *gris*.

České pojetí základních barev se vyznačuje významností *rudé* (ve španělštině je červená a *rudá* zastoupena jediným výrazem *rojo*) a dvojí formou *šedý* / *šedivý* (ve španělštině pouze *gris*), přičemž *šedá* byla určena jako základní forma této barvy. Oproti tomu má španělský systém důslednější rozlišování *morado* / *violeta* (*violeta* značí světlejší odstín, *morado* tmavší a zároveň je obecným označením fialové barvy, v češtině bývají oba výrazy překládány jako *fialový*) a jsou zde dvě možnosti označení růžové barvy, *rosa* a *rosado*.

V následující kapitole jsme si ověřili, že poznatky o základních barvách se odrážejí i v toponymii. Zaměřili jsme se na toponymii Čech a Kanárských ostrovů. U obou oblastí se ukázalo, že čím je barva blíže centru základních barev, tím větší využití má v místních a pomístních jménech.

Významnou část práce tvoří kapitoly o užití barev ve frazeologii. Zabývali jsme se „nebarevnými“ významy, jež s sebou označení barev nesou a projevují se právě ve frazeologii. Informace získané ve španělském frazeologickém slovníku jsme se pokusili analyzovat prostřednictvím translátologické studie paralelního korpusu *InterCorp*. Bohužel se zde

ukázalo, že tento korpus je pro dané účely příliš malý, proto zde k datům získaným z korpusu bylo přihlédnuto pouze částečně.

Při srovnání slovních spojení obsahujících výrazy *bílý – blanco* jsme pozorovali hlavní rozdíl v častějším spojování španělského *blanco* s negativními významy. U výrazů s černou barvou byly dle očekávání v drtivé většině identifikovány negativní významy, ve španělských frazémeh se oproti českým častěji setkáváme s označením *negro* ve smyslu „lidské rasy“. U červené barvy je ve srovnání s bílou a černou podstatně méně ustálených slovních spojení, často se spojuje s „komunismem“, označuje „nebezpečí“, v češtině se navíc oproti španělštině nachází ve významu „láska“. Španělská frazeologie zelené barvy se vyznačuje významem „obscénnosti“, který v češtině nenacházíme. Oba jazyky disponují řadou spojení obsahujících výraz *verde / zelený*, která znamenají „nezralost“, „ekologie“ či „volnost“. Žlutá i modrá barva je oproti předchozím barvám v obou jazycích z frazeologického hlediska chudší. U hnědé barvy jsme ve španělštině narazili na zajímavé zjištění, že ve frazeologii má větší zastoupení výraz *pardo* než označení základní barvy *marrón*. Oproti češtině španělský výraz *marrón* nabývá významu „otrava“. U dalších barev jsme pozorovali klesající tendenci ve využití ve frazeologii, pokud se barva vyskytovala ve více spojeních, pak většinou měla totožný či podobný význam. Tak tomu je např. u označení růžové barvy, jejím nejčastějším významem je „příjemný“ a „optimistický“, u šedé barvy zase význam „nevýrazný“, „nudný“. U označení fialové jsme našli velmi málo spojení, u oranžové téměř žádné. Potvrdila se tak teorie o tom, že jedním z důkazů základovosti barvy je její zapojení ve frazeologii.

V šesté kapitole jsme se zaměřili na spojení barev s emocemi. V korpusové analýze jsme se omezili na zkoumání českého spojení typu *barva / zbarvit se emoci* (tedy např. *zelený / zezelenat závistí*) a španělského spojení typu *color / colorearse de emoción* (např. *pálido / palidecer de envidia*). Následně byla spojení barev s emocí v českém a španělském jazyce porovnána a byly určeny nejvýraznější rozdíly. Došli jsme k závěru, že nejčastěji se s emocemi spojují různé realizace barvy červené, bílé a o něco méně i zelené. S těmito barvami se v daných spojeních projevují nejvíce negativní emoce, zejména stud, vztek a závist.

V sedmé kapitole jsme zkoumali přirovnání obsahující barvy, v češtině s konjunkcí *jako*, ve španělštině s konjunkcí *como*. Data jsme získali opět díky analýze jednojazyčných korpusů. Pomocí této analýzy jsme dospěli k představě o prototypických představitelích barev ve výchozích jazycích a mohli zjistit, jak se mimojazyková realita projevuje v představě o základních barvách. V českých a španělských průměrech jsme pozorovali mnoho podobností

a pouze pár výraznějších rozdílů. Mezi ně patří např. španělské spojení *negro como el azabache*, *rojo como el tomate*, *rojo como el fuego*. U přirovnání se zelenou barvou jsme nenašli žádné spojení společné oběma jazykům. U českých příměřů jsme u červené barvy pozorovali, že častější je užití označení *rudý* pro větší expresivnost. Celkově je možné konstatovat, že české a španělské kulturní prostředí si je celkem blízké, proto se zde asociace spojené s barvami tak podobají.

Resumen

El presente trabajo está dedicado a la concepción de los colores en las lenguas española y checa. Después del capítulo preliminar, aportamos un sumario de las opciones del estudio de los colores, presentamos los contextos en los que los colores suelen ser estudiados más frecuentemente.

En el tercer capítulo nos centramos en la concepción de los colores primarios. Partimos de la teoría universalista y nos apoyamos en los datos de los corpus lingüísticos, tanto los monolingües (*CORPES XXI, Araneum Hispanicum Maius, SYN2015*) como los paralelos (*InterCorp*). A base de análisis de la etimología, semántica y morfología determinamos cuál es la posición de la denominación del color examinado en el sistema de los colores de la lengua. Consecuentemente, fijamos las diferencias de los colores primarios en checo y en español.

Parece que las concepciones de los colores primarios en dichas lenguas no se diferencian mucho. Llegamos a la conclusión que en ambas lenguas en el pleno centro se encuentran *bílá* – blanco y *černá* – negro, a continuación sigue *červená* – rojo, luego *zelená* – verde, *žlutá* – amarillo y *modrá* – azul. En checo hemos añadido a los colores cercanos al centro también *hnědá* y *šedá*. Como colores lejanos del centro, casi como los tonos lexicalizados hemos definido las denominaciones *fialová* – morado, *růžová* – rosa y *oranžová* – naranja, en español además los colores *marrón* y *gris*.

La concepción checa de los colores primarios se caracteriza por la importancia del color *rudá* (en español los términos *červená* y *rudá* se traducen solamente por un término, *rojo*) y doble forma de *šedá* / *šedivá* (en español solo existe *gris*), la forma *šedá* ha sido definida como la forma primaria. A diferencia, el sistema español tiene distinción más sistemática de *morado* / *violeta* (*violeta* designa el tono más claro, *morado* más oscuro y al mismo tiempo es la denominación básica de esta tonalidad, en checo los dos términos suelen ser traducidos como *fialový*) y hay dos opciones de designar el color *rosa* – *rosado*.

En el capítulo siguiente hemos verificado que los conocimientos de los colores primarios se presentan también en la toponimia. Nos centramos en la toponimia de Bohemia y las Islas Canarias. En las dos áreas vale la teoría de que cuanto más cercano es el color al centro de los colores primarios, tanto más frecuente es su uso en los topónimos.

Una parte significativa del trabajo está formada por los capítulos sobre el uso de los colores en la fraseología. Hemos estudiado los significados “no cromáticos”, que son conllevados por

las denominaciones de los colores y se manifiestan sobre todo en la fraseología. Las informaciones obtenidas en el diccionario fraseológico hemos tratado de analizar mediante el estudio translatólogo del corpus paralelo *InterCorp*. Desgraciadamente, este corpus es para nuestro propósito demasiado pequeño, por eso hemos considerado los datos del corpus solo parcialmente.

En comparación de las frases que incluyen los términos *bílý* – *blanco* hemos observado la diferencia más significativa: en español el *blanco* se vincula con más significados negativos. Con los términos del color negro han sido, según las expectativas, identificados en la mayoría absoluta los significados negativos, en las frases hechas españolas comparándolas con las checas se halla con más frecuencia el término *negro* en el sentido de “raza humana”. Con el color rojo hay en comparación con el blanco y negro muchas menos frases, a veces se vincula con “comunismo”, significa “peligro”, en checo además existe en el sentido de “amor”. La fraseología española del color verde destaca por el significado de “obscenidad”, que no se encuentra en checo. Las dos lenguas disponen de varias frases que incluyen *verde* / *zelený* que significan “inmadurez”, “ecología” o “libertad”. El amarillo y el azul son desde el punto de vista fraseológico en comparación con los colores antecedentes más escasos. Con el color marrón hemos mencionado una curiosidad, en la fraseología es más frecuente el término *pardo* que el término primario *marrón*. A diferencia de la expresión checa, el término *marrón* puede significar “fastidio”. En los colores siguientes hemos examinado una tendencia descendente en el uso en la fraseología, si los colores se encontraban en más modismos, en la mayoría de los casos tenían el mismo significado o significados muy parecidos. Esa tendencia existe por ejemplo en el término del color rosa, su significado más corriente es “agradable”, “optimista”, en el gris el significado “inexpresivo” o “aburrido”. Hemos encontrado muy pocas frases con el término morado y casi ninguna con el naranja. Así se comprueba la teoría que afirma que una de las pruebas de que un color es primario es su integración en la fraseología.

El sexto capítulo está dedicado a la conexión de los colores con las emociones. En el análisis del corpus nos hemos limitado en investigación de la locución checa del tipo *barva / zbarvit se emocí* (por ejemplo *zelený / zezelenat závistí*) y la locución española del tipo *color / colorearse de emoción* (por ejemplo *pálido / palidecer de envidia*). A continuación comparamos la relación de los colores con las emociones en checo y español y determinamos las diferencias más significativas. Llegamos a la conclusión de que las emociones se relacionan sobre todo con diversas realizaciones de los colores rojo, blanco y, en un poco menor medida,

verde. En relación con estos colores aparecen sobre todo las emociones negativas como vergüenza, rabia y envidia.

En el séptimo capítulo examinamos los símiles que incluyen colores, en checo con la conjunción *jako* y en español con la conjunción *como*. Los datos los hemos obtenido de nuevo mediante el análisis de los corpus monolingües. Por medio de este estudio hemos conseguido una imagen de los representantes prototípicos de los colores de dichas lenguas y hemos podido averiguar cómo se manifiesta la realidad extralingüística en la visión de los colores primarios. En las comparaciones checas y españolas observamos muchas similitudes y solamente unas pocas diferencias. Allí pertenecen por ejemplo las frases españolas *negro como el azabache*, *rojo como el tomate*, *rojo como el fuego*. En las comparaciones con el color verde no hemos encontrado ninguna frase que las dos lenguas tengan en común. En las comparaciones con el color rojo observado que el término *rudý* es más frecuente que *červený* por su mayor expresividad. En general, podemos afirmar que el ambiente cultural checo y español es bastante parecido, por eso las asociaciones vinculadas con los colores se parecen tanto.

Bibliografie

BALEKA, Jan. *Modř: barva mezi barvami*. Praha : Academia, 1999.

BARAN, Ludvík. *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Praha : SPN, 1978.

BENKO, V.: *Araneum Hispanicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. [cit. 2016-06-27] Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

BERLIN, Brent - KAY, Paul. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley : University of California Press, 1969.

CANTERA, Jesús – GOMIS BLANCO, Pedro. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid : Abada, 2007.

CASARES, Julio. *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid : Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1950.

COROMINAS, Joan. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 9. reimpr. Madrid : Gredos, 1998. Biblioteca románica hispánica. Diccionarios.

CORPAS PASTOR, Gloria. *Manual de fraseología española*. Madrid : Gredos, 1996. Biblioteca románica hispánica. Manuales.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2007.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha : Karolinum, 2001.

ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přirovnání*. Praha : Leda, 2009.

ČERMÁK, P. – VAVŘÍN, M.: *Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

DAVIDOFF, Jules – DAVIES, Ian – ROBERSON, Debi. Colour categories are not universal: Replications and new evidence from a Stone-age culture. *Journal of Experimental Psychology: General*, 2000, 129 (3), s. 369-398.

GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario. Los nombres de colores y el sustantivo «color» morfología y sintaxis. *Thesaurus : Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 45/2, 1990, s. 305-331.

GROSSMANN, Maria. El sistema léxico-semántico de los términos de color en castellano. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: http://cvc.cervantes.es/literatura/aispi/pdf/03/03_069.pdf.

HARDIN, C. L. – MAFFI, Luisa (eds.). *Color categories in thought and language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha : Academia, 1971. [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

JUDD, D. B. – KELLY, K. L. *Color. Universal Language and Dictionary of Names*. Washington, D. C. : United States Commerce Department. National Bureau of Standards, 1976.

JUNGMANN, Josef. *Slovník česko-německý*. Díl 1. A-J. Praha : 1989.

KŘEN, M. – CVRČEK, V. – ČAPKA, T. – ČERMÁKOVÁ, A. – HNÁTKOVÁ, M. – CHLUMSKÁ, L. – JELÍNEK, T. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠKRABAL, M. – TRUNEČEK, P. – VONDŘIČKA, P. – ZASINA, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

LIŠKOVÁ, Michaela – PERNICOVÁ, Helena. Pojmenování barev a jejich odstínů v Akademickém slovníku současné češtiny. *Časopis pro moderní filologii*, 2015, roč. 97, č. 2, s. 169-178.

MACADAM, D. L. Judd's contributions to color metrics and evaluation of color differences. *Color Research and Application*, 1979, 4, s. 177–193.

MUNSELL, A. H.. A Pigment Color System and Notation. *The American Journal of Psychology*, 1912, 23.2, s. 236–244.

RAE. *Banco de datos (CORPES XXI) Corpus del Español del Siglo XXI*. [online]. [cit. 2016-06-27]. <http://www.rae.es>

RAE. *Diccionario de la lengua española*. 2015, 23.a ed. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.rae.es/rae.html>.

RAE. *Nueva gramática de la lengua española: morfología*. Madrid : Espasa Libros, 2009.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001.

RELLO, Luz. Términos de color en español: semántica, morfología y análisis lexicográfico. Definiciones y matices semánticos de sus afijos. *Diálogo de la Lengua*, I, 2009, s. 89-164.

ROSEN, A. – VAVŘÍN, M.: *Korpus InterCorp – čeština, verze 8 z 4*. 6. 2015. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

SCHMIEDTOVÁ, Věra - SCHMIEDTOVÁ, Barbara. Určení jazykové základovosti barev v Českém národním korpusu. In: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*. Ed. Čermák, F., Blatná, R. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 286-313.

- SCHMIEDTOVÁ, Věra. Volná a vázaná spojitelnost/ kolokace názvů barev a jejich odstínů v češtině: analýza na základě ČNK. In: *Kolokace*. Ed. Čermák, F., Šulc, M. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 311-361.
- STALA, Ewa. *Los nombres de colores en el español de los siglos XVI-XVII*. [online]. [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/los-nombres-de-los-colores-en-el-espanol-de-los-siglos-xvi-xvii/003da84a-a02e-11e1-b1fb-00163ebf5e63.pdf>.
- SZALEK, Jerzy. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. *Studia Romanica Posnaniensia*. Poznaň: UAM, Vol. 32, 2005, s. 87-96.
- ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha : Grada, 2012.
- TITCHENER, Edward Bradford. *Experimental psychology: a manual of laboratory practice*. London : Macmillan & co., ltd., 1901-05.
- TRAPERO, Maximiano. La estructura semántica de los nombres de color en la toponimia: la cromotoponimia de Gran Canaria. *Revista de dialectología y tradiciones populares*. Madrid, Tomo L: 1995.
- TRISTÁ PÉREZ, A. M. Fuentes de las unidades fraseológicas. Sus modos de formación. En *Homenaje a Alejo Carpentier*. La Habana: Academia de Ciencias de Cuba, 1985, s. 47-66.
- VAŇKOVÁ, Irena – NEBESKÁ, Iva – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie – PACOVSKÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha : Karolinum, 2005. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze.
- WINAWER, Jonathan et al. Russian blues reveal effects of language on color discrimination. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2007, 104, s. 7780-7785.
- WOTJAK, Gerd. *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main : Vervuert, 1998.
- ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha : Karolinum, 2010.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto. *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt : Peter D. Lang, 1980.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto. La fijación fraseológica. *Thesaurus: Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 30/2, 1975, s. 225-248.